

DEPARTMAN ZA POSLEDIPLOMSKE STUDIJE

**STUDIJSKI PROGRAM
POSLOVNA EKONOMIJA**

**Osiguranje kredita kao instrument obezbeđenja
kreditnog plasmana**

- MASTER RAD -

**Mentor:
Prof. dr Ljiljana Jeremić**

**Student:
Ivana Dimitrijević
401742/2013**

Beograd, 2015.

Sadržaj

Uvod	1
1. Predmet istraživanja	1
2. Cilj istraživanja.....	2
3. Metode istraživanja.....	3
4. Hipoteze.....	3
5. Struktura rada	4
Deo I.....	5
Pojam rizika u bankarstvu	5
1. Vrste rizika u bankarstvu	7
1.1 Rizik likvidnosti	7
1.2 Tržišni rizici - devizni i kamatni rizik	8
1.3 Rizici izloženosti banke.....	9
1.4 Rizici koji se odnose na zemlju porekla lica prema kome je banka izložena... 10	
1.5 Operativni rizik.....	10
2. Kreditni rizik.....	11
3. Upravljanje kreditnim rizikom	13
Deo II.....	16
Upravljanje kreditnim rizikom na primeru Komercijalne banke AD Beograd	16
1. Osnovni podaci Komercijalne Banke AD Beograd.....	16
2. Sistem za upravljanje rizicima Komercijalne Banke AD Beograd	17
2.1 Strategija upravljanja rizicima.....	17
2.2 Politike i procedure upravljanja kreditnim rizikom.....	19
5. Kreditno poslovanje Komercijalne banke AD Beograd	22
6. Izloženost banke kreditnom riziku	26
Deo III	29
Osiguranje kredita kao instrument obezbeđenja plasmana.....	29
1. Problematični krediti NPL.....	29
1.1 Problematični krediti fizičkih lica	32
1.2 Akcioni plan NBS.....	33
2. Obezbeđenje plasmana – vrste kreditnog pokrića	34
3. Značaj kreditnog osiguranja	35
3.1 Osiguranje kredita i drugih finansijskih gubitaka.....	37
4. Podela kreditnog osiguranja	39
4.1 Podela kreditnog osiguranja po suštini.....	39
4.1.1 „Delkredere“ osiguranje	39
4.1.2 „Kaucijsko“ ili garancijsko osiguranje	39
4.1.3 Osiguranje protiv zloupotrebe	40
4.2 Podela kreditnog osiguranja prema vrsti rizika	40

4.2.1 Komercijalni rizici	40
4.2.2 Politički rizici	41
4.2.3 Katastrofalni rizici	42
4.3 Podela kreditnog osiguranja prema sedištu duznika.....	42
4.3.1 Međunarodna kreditna osiguranja	42
4.3.2 Domaća kreditna osiguranja	43
4.3.2.1 Osiguranje rizika nenaplate potrošačkih kredita	44
4.3.2.2 Osiguranje rizika isplate odobrenih stambenih kredita	45
5. Ugovor o osiguranju kredita	46
5.1 Elementi ugovora o osiguranju.....	46
5.2 Osigurani predmet	47
5.3 Trajanje osiguranja i premija osiguranja	47
5.4 Naknada i učešće osiguranika u šteti	48
DEO IV	49
Finansijsko izveštavanje u osiguranju	49
1. Specifičnosti u izradi finansijskih izveštaja u osiguranju.....	50
1.1 Poslovni funkcionalni prihodi	51
1.2 Poslovni funkcionalni rashodi	51
1.3 Analiza bilansa uspeha na primeru Dunav osiguranje a.d.o.....	51
2. Struktura akcionarskog kapitala	57
3. Dugoročni finansijski plasmani za tri godine	58
Deo V	60
Zaključak	60
Prilozi	62
Literatura	72

Lista tabela, grafikona i dijagrama

Grafik br.1 Ukupno plasirani krediti za period od 2009- 2013.godine	12
Grafik br.2 Iznosi kredita stanovništvu	22
Grafik br.3 Iznos bruto kredita bankarskog sektora za period 2010-2014	28
Tabela br.1 Pregled kredita i plasmana po vrstama klijenata.....	22
Tabela br.2 Strukturu kredita stanovništvu.....	23
Tabela br.3 Izloženost kreditnom riziku po klasama aktive.....	24
Tabela br.4 Izloženost riziku na pr. dospelih nenaplaćenih potraživanja	25
Dijagram br.1 Struktura NPL-a fizičkim licima.....	29
Dijagram br.2 Struktura akcionarskog kapitala	54
Dijagram br.3 Struktura dugoročnih finansijskih plasmana.....	56

Uvod

Napredak svake zemlje je povezan sa njenim bankarskim sektorom, koji je osnova ekonomskog razvoja svake zemlje. Najveći i najznačajniji bankarski poslovi su kreditni poslovi, koji predstavljaju novčani plasman kroz koji se omogućuje vršenje privrednih aktivnosti kompanija, osiguravajućih društava i drugih privrednih organizacija, kao i građana. Međutim, u uslovima tranzicije privrede kao što je naša, efekti krize se manifestuju kroz bankarski sektor, najviše kroz rizik iz kreditnog poslovanja.

Kreditni rizik je sastavni deo svakog kreditnog posla, i može da predstavlja najznačajniji pojedinačni uzrok stečajeva banaka. Radi minimiziranja kreditnog rizika, banka mora da poznaje načine i instrumente obezbeđenja kreditnih plasmana. Tu osiguranje kredita igra ulogu prenosa kreditnog rizika na osiguravača, pa tako može pomoći poslovanju na duži rok, kao i održavanju likvidnosti banke, a i osiguravajućeg društva.

1. Predmet istraživanja

U prvoj fazi istraživanja predstavljeno je definisanje problema samog istraživanja. Problem o kome se naučno istražuje ukazuje na neki odnos dve ili više pojava, pa tako definisanje problema obuhvata definisanje pojava između veza koje se utvrđuju. Celokupno istraživanje je u stvari rešavanje predstavljenog problema, kao i odgovori na postavljena pitanja, odnosno hipoteze (Miljević, 2007, str. 122).

U okviru obrazloženja izbora teme za istraživanje i formulacije same teme istraživanja ovog rada, neophodno je navesti da je u praksi uočena veza ove dve pojave - kreditnog rizika kao najvažnijeg uzročnika stečaja banaka, i osiguranja kredita kao jednog od obezbeđenja kreditnog pokrića. Utvrđivanje ove povezanosti pri istraživanju i njihov sveobuhvatni uticaj na makro-ekonomske odnose u vremenu intenzivnih tranzicionih procesa u našem društvu, inicirali su izbor ove teme.

Zbog širine ove teme, najviše pažnje je posvećeno upravljanju kreditnim rizikom, sa posebnim osvrtom na analizu kreditnog rizika kao početnu fazu u upravljanju njime.

U savremenom poslovnom svetu bankarski sektor predstavlja osnovu ekonomskog razvoja svake zemlje, s kojim je uzročno povezan njen prosperitet. Dobro bankarsko poslovanje je izuzetno važno jer je ono garancija ekonomskog napretka zemlje u globalnom smislu.

Predmet istraživanja u okviru ovog rada predstavljaju krediti kao suština poslovanja banka i upravljanje kreditnim rizikom, odnosno smanjenje i zaštita od istog. Krediti utiču na ekonomski razvoj i putem njih se podstiče i omogućava privredna aktivnost i privredni život uopšte, kao što je razvoj nerazvijenih privrednih područja, privrednih grana i delatnosti.

Kao finalni problem ovog dela istraživanja je kreditna politika i način upravljanja kreditiranjem. Važan zadatak je objašnjenje postupka pracenja kreditne analize i upravljanje kreditnim rizikom.

2. Cilj istraživanja

Naučni cilj ovog istraživanja je od značaja za upravljanje kreditnim rizikom u bankarstvu, kao i opis upravljanja rizikom putem osiguranja, kao najzanimljivijim rizikom bankarskog poslovanja.

Ovaj rad ima za cilj da prikaže važnost kredita u današnjem i budućem bankarskom poslovanju, istovremeno prikazujući faze upravljanja kreditnim rizikom. Istraživanje je rađeno radi boljeg upoznavanja karakteristika kreditnog rizika, odnosno cilj je prikazati postupke u analiziranju kreditne sposobnosti zajmotražioca.

Ovim istraživanjem može se prikazati i **društveni cilj**- s jedne strane o pružanju informacija korisnicima kredita prilikom zaduživanja, i bankama pri odobrenju kreditnih plasmana. Sa druge strane, pomoć osiguravajućim društvima ciljem da prikupi što veće iznose premija. Prikupljeni i analizirani podaci mogu biti temelj u funkciji promene i razvoju zaštite, odnosno umanjenja kreditnog rizika.

Takođe, naučna deskripcija je značajna za sagledavanje uloge osiguranja kredita kao sredstva obezbeđenja kreditnog plasmana u savremenim privrednim sistemima. To se prikazuje putem opisa korišćenja polise osiguranja kredita i ostalih potrebnih

dokumenata, kao i potencijalnih problema koji nastaju iz korišćenja istih. Predstavljene su podele i vrste kreditnih osiguranja, njihova rasprostranjenost, i njihove prednosti i mane.

3. Metode istraživanja

U sklopu ovog naučnog istraživanja korišćene su razne metode kako bi se zadovoljili zahtevi metodologije. U dokazivanju postavljenih hipoteza u ovom radu korišćene su osnovne opštenaučne metode, analitičke i sintetičke metode, kao i metode prikupljanja i obrade podataka.

Od opštenaučnih metoda korišćene su: hipotetičko-deduktivna, statistička i komparativna metoda.

Od analitičkih metoda su korišćene su metoda apstrakcije i metoda dedukcije, a od sintetičkih metoda istraživanja: metoda sinteze, metoda konkretizacije i metoda generalizacije.

Prilikom ovog istraživanja, korišćene su i sledeće metode:

- Ispitivanje (prikupljanje empirijskih podataka posredstvom pisanih i usmenih iskaza.
- Posmatranje(kao najstariji i najprirodniji metod prikupljanja činjenica)
- Metoda analize i specijalizacije
- Analiza sadržaja dokumenata

Primenom ovih metoda moguće je ostvarenje naučnog i društvenog cilja ovog istraživanja.

4. Hipoteze

Glavna hipoteza u ovom radu zasnovana je na tvrdnji da osiguranje kredita svojom ulogom kreditnog sredstva obezbeđenja omogućava prevazilaženje problema sa naplatom, a tako i likvidnošću i stabilnošću banke.

Posebne hipoteze upotpunjuju glavnu hipotezu:

- Analiza kreditnog rizika je potrebna za uspešno poslovanje banke i sprovođenje kreditnih aktivnosti.
- Poseban sektor za upravljanje kreditnim rizicima je neophodan svakoj banci.
- Od sposobnosti banke da se nosi sa rizikom zavisi i dobit banke.
- Kreditiranje privrede i građana je osnovna aktivnost većine banaka.
- Osiguranje kredita, pored zaštite od finansijskog gubitka, deluje i psihološki na osiguranika, odnosno zajmotražioca

5. Struktura rada

Pored uvodnog razmatranja, koje čine polazišta istraživanja, predmet i cilj istraživanja, metode koje se mogu koristiti pri istraživanju, generalne i posebne hipoteze, ovaj rad sadrži šestdelova.

Prvi deo rada je posvećen rizicima kojima banka tokom poslovanja može da bude izložena. Govorićemo detaljnije o kreditnom riziku koji potencijalno ugrožava bankarski sektor, u uslovima tržišne nestabilnosti.

U drugom delu rada, analizirali smo kreditno poslovanje Komercijalne banke AD Beograd. Predstavljen je detaljniji opis upravljanja rizikom, kao i analize određenih kreditnih aktivnosti u banci.

Treći deo rada je posvećen naučnoj deskripciji značaja i uloge osiguranja kredita kao sredstva obezbeđenja kreditnog plasmana u savremenim privrednim sistemima. Predstavljene su podele i vrste kreditnih osiguranja, njihova rasprostranjenost, i njihove prednosti i mane.

U četvrtom delu-Finansijsko izveštavanje u osiguranju, istovremeno ćemo obraditi analizu bilansa uspeha na primeru osiguravajućeg društva, i strukturu akcionarskog kapitala istog.

Na kraju, u poslednjem delu, sumirane su prikupljene informacije i dat zaključak o postavljenim hipotezama.

Deo I

Pojam rizika u bankarstvu

Osnovna funkcija bankarstva je prikupljanje slobodnih finansijskih sredstava, s jedne strane, i plasiranje novčanih viškova, onima kojima su sredstva potrebna, s druge strane. Najveći deo prikupljenih sredstava dolazi iz depozitnih poslova i plasmana koji se u najvećoj meri zasnivaju na kreditnim poslovima (Hadžić, 2012, str. 269).

Banke su izložene širokom spektru rizika u svom poslovanju pa stoga bankarsko poslovanje spada u visoko rizične delatnosti. Njihov osnovni zadatak je dakle upravljanje rizicima i prinosima, pa poslovanje u bankama danas sve više bazira na upravljanju rizicima. Uvidom u stvarnu izloženost ovim rizicima, i pravilnim upravljanjem njima banke mogu uspešno uticati na njihovo smanjenje.

Postoje različite definicije rizika, ali sve one imaju dve zajedničke karakteristike- neizvesnost i gubitak kao jedan od mogućih ishoda. Rizik je stanje u kojem postoji mogućnost negativnog odstupanja od poželjnog ishoda koji očekujemo ili kome se nadamo (Emmet J.Vaughan, 1995, str. 4-6)¹. Stoga možemo reći da bi rizik postojao u finansijskom poslovanju mora da bude moguć, izaziva ekonomsku štetu, bude neizvestan i bude slučajan.

Definisanjem pojma rizika, važno je odvojiti njegovo značenje od samog pojma neizvesnosti. Za razliku od neizvesnosti, rizik se vezuje za određenu izvesnost, odnosno verovatnoću nastupanja štetnog ishoda. Takođe, rizik ne znači isključivo neki negativni efekat, već je on negativno procenjena posledica čije je ostvarenje neizvesno. U ekonomiji, pod štetnim događajem se podrazumeva gubitak (loss) ili neočekivani trošak (unexpected cost).

Svaka banka se u svom poslovanju susreće sa širokim spektrom rizika iz kojih mogu se pojaviti negativni efekti na poslovanje banke. Upravljanje rizicima u bankarskom poslovanju se vrši adekvatno tako što se prvo izvrši identifikacija različitih oblika rizika, zatim merenje rizika pomoću kvantitativnih metoda i definisanje postupka kojim će se upravljati tim rizicima s ciljem minimiziranja njihovih negativnih efekata na finansijski rezultat i kapital banke. Banci je potrebna posebna organizaciona jedinica u kojoj se glavni posao upravljanje rizicima. Takođe, banka je dužna da propiše procedure za identifikovanje, merenje i procenu rizika, kao i za upravljanje rizicima (Internet prezentacija NBS - Upravljanje rizicima u bankarskom poslovanju).

Međutim, banke rizik ne posmatraju u potpunosti kao izbegavajuću kategoriju. Njihov odnos prema riziku nije ni pasivan ni odbramben, već voljno preuzimaju rizik jer svakako očekuju povrat, što se ne može desiti bez rizika. Usvajanjem novih instrumenata, tehnika i strategija, novih bankarskih proizvoda, lista rizika se konstantno

¹ Definicija preuzeta od (Barjaktarović, Upravljanje rizikom, 2012, str. 3)

širi. Uz promene kamatnih stopa, promena depozita i nemogućnosti dužnika da vrati kredit, kao i uvođenjem novih poslova u banke, koji nisu klasično bankarski, raste i neizvesnost. Sa razvojem investicionog bankarstva i sa procesom globalizacije finansijskog sistema, odnosno globalnim poslovanjem banaka, došlo je i do dodatnog uvećanja rizika sa kojim se banke suočavaju u svom poslovanju. U savremenim uslovima poslovanja banaka, smatra se da postoji sledećih pet faktora, koji su od presudnog uticaja na rizik njihovog poslovanja (Hadžić, 2012, str. 400) . To su:

1. T – rizik tehnologije – su svi problemi vezani za tehnologiju, a koji uključuju negativne posledice banaka na finansijski rezultat.
2. R – rizik promene propisa – predstavlja rizik koji nastaje izmenom zakona i drugih propisa, koji mogu da utiču direktno negativno na sposobnost banke
3. I – rizik kamatne stope – javlja se sa promenom kamatne stope
4. C– rizik korisnika – vezan je za rizik da klijent bude preuzet od konkurentske banke. To su u često najveći klijenti banke, oko kojih se između banaka vodi pravi tržišni rat, jer od njihovih depozita i plasmana banka najviše i zavisi.
5. K – rizik adekvatnosti kapitala, predstavlja isto što i rizik solventnosti, tako da ukoliko se pomenuti rizici pokažu kao razlozi nestabilnosti poslovanja, može biti ugrožena adekvatnost kapitala banke.

1. Vrste rizika u bankarstvu

Kada je reč o vrstama rizika u bankarskom poslovanju, u literaturi postoje mnogobrojne podele. Rizici kojima je banka najčešće izložena u svom poslovanju, i koji su definisani zakonom su:

- 1) rizik likvidnosti
- 2) kreditni rizik
- 3) tržišni rizici (kamatni i devizni rizik)
- 4) rizici izloženosti banke prema jednom licu ili grupi povezanih lica
- 5) rizici ulaganja banke u druga pravna lica i u osnovna sredstva
- 6) rizici koji se odnose na zemlju porekla lica prema kome je banka izložena
- 7) operativni rizik, uključujući i pravni rizik

Pored ove podele, sreću se i takozvane dopunske podele rizika banke, među koje se ubrajaju rizik plaćanja, rizik zemlje, operativni rizik, garancijski rizik, terminski rizik, zakonski rizik i fiskalni rizik. *U daljem radu će biti navedeni i detaljnije obrađeni bankarski rizici koji se najčešće javljaju u poslovanju banke.*

1.1 Rizik likvidnosti

Rizik likvidnosti je rizik nastanka negativnih efekata na finansijski rezultat i kapital banke ukoliko banka nije sposobna da ispuni svoje dospele obaveze. Banka treba da svojim poslovanjem obezbedi likvidnost i solventnost. Dobrim upravljanjem imovinom i obavezama može da omogući da u svakom trenutku ispuni svoje dospele obaveze, što predstavlja likvidnost i da trajno ispunjava sve svoje obaveze – solventnost.

Najčešće, rizik likvidnosti se rađa iz drugih bankarskih rizika kojima je banka izložena, kao što su kreditni i kamatni rizik. Banka se može suočiti sa rizikom likvidnosti ukoliko neki od njenih velikih klijenata, u određenom trenutku nema dovoljno likvidnih sredstava, tako da ne može da izvršava dospele obaveze prema banci.

Rizikom likvidnosti menadžment banke i služba za upravljanje rizikom banke uspešno upravlja tako što mere i aktivnosti banke sprovodi kroz pravilno raspolaganje adekvatnim iznosom likvidnih sredstava, u svakom trenutku i usklađivanju ročne strukture izvora i plasmana (Hadžić, 2012, str. 405).

Činjenica je da će banka sa adekvatnom likvidnošću mnogo lakše da prevazići krizne situacije. Da bi se održala likvidnost banke i minimizirao rizik koji sa sobom nosi nelikvidnost vrlo je važan priliv i odliv novčanih tokova kao i obezbeđenje odgovarajućih sredstava za pokriće istih.

1.2 Tržišni rizici - devizni i kamatni rizik

Tržišni rizik je rizik od nastanka nepovoljnih efekata na finansijski rezultat i kapital banke usled promena na finansijskom tržištu. uključujući devizni rizik i ostale tržišne rizike (Barjaktarović, 2009, str. 22). To znači da je reč o potencijalnom gubitku koji je prouzrokovan nepovoljnim promenama na tržištu kao što su kamatne stope, devizni kursevi, berzanski indeksi, tržišne cene i ostali faktori koji utiču na vrednost finansijskih instrumenata. Tržište brzo reaguje na upozorenja sa promenom cena HOV-a i time utiče na vrednost portfolija banaka. Sa ovom vrstom rizika najčešće se susreću banke koje se bave poslovima investicionog bankarstva.

Tržišni rizik se sastoji iz dela rizika koji zavisi od smera kretanja finansijskih promenljivih (kretanje kamatnih stopa, deviznih kurseva, itd.), i dela koji ne zavisi direktno od smera kretanja istih. Najznačajnije delove tržišnog rizika koje ćemo pomenuti su devizni i kamatni rizik.

Devizni rizik

Devizni ili valutni rizik je rizik smanjenja profita ili gubitka banke po osnovu negativnih promena u deviznim kursovima (negativnih kursnih razlika). (Hadžić, 2012, str. 405)

Pri deviznom riziku najčešće se pojavljuje računovodstveni rizik, koji se javlja u kompanijama koje poseduju inostrane ogranke, pa je za potrebe izveštavanja neophodno konsolidovanje, ukoliko se deo poslovanja obavlja u drugoj valuti. Što znači da bi se on mogao definisati i kao rizik promena u imovini i prihodima banke zbog promena u visini deviznih kurseva. Ne treba zanemariti ni transakcijski rizik koji se odnosi na inostrane transakcije koje su obavljene ili će biti obavljene u stranoj valuti. To može predstavljati problem jer se rezultati poslovanja moraju izraziti u domaćoj valuti.

Banka je izložena deviznom riziku onda kada ima otvorene pozicije u aktivni i pasivi koje nisu u istim valutama i kada na njih negativno utiču promene na deviznom tržištu. Da bi uskladila aktivu i pasivu, banka je u obavezi da njenu otvorenu deviznu poziciju održi tako da na kraju svakog radnog dana njen iznos bude manji od 20% sopstvenog kapitala. Ukoliko se utvrdi da je pokazatelj deviznog rizika u toku dva uzastopna radna dana veći od 20% visine kapitala, banka je dužna da narednog radnog dana o tome obavesti Narodnu banku Srbije (Hadžić, 2012, str. 410).

Kamatni rizik

Kamatni rizik je rizik mogućnosti nastanka negativnih efekata na finansijski rezultat i kapital banke usled promena kamatnih stopa (Internet prezentacija NBS - Upravljanje rizicima u bankarskom poslovanju). Promene kamatnih stopa u nepovoljnim i ekstenim uslovima mogu da utiču na prihode banaka, kao što su prihodi od kamata po kreditima, a i na trošak kamata na depozite i tako dovedu do krize likvidnosti.

Osnovna mera kamatnog rizika predstavlja koeficijent između stavki aktive i pasive koje su osetljive na promenu kamatne stope. Da bi banka uspešno upravljala ovim rizikom, koeficijent kamatnog rizika treba da teži jedinici. Ona mora da restrukturiranjem stavki aktive i pasive bilansa minimizira izloženost ovom riziku nastojanjem da one stavke koje su osetljive na kretanje kamatnih stopa budu manje učestale, odnosno budu što više u ravnoteži. Ukoliko ovaj koeficijent iznosi više od 1, a u zavisnosti da li dolazi do smanjenja ili rasta kamatnih stopa, , tako će se proporcionalno i njeni prinosi smanjivati, odnosno povećavati

Najnepovoljnija situacija za banku pri izloženosti ovom riziku je da u međuvremenu na tržištu dođe do porasta kamatnih stopa i time ugrozi već zaključene ugovore o kreditu, uključujući fiksnu kamatnu stopu.

Kamatna stopa kredita ili HOV-a je određena finansijskim tržištem, gde je banka u ulozi ponuđača, dok se na strani tražnje pojavljuje kada se nude usluge depozita kojima se pribavljaju sredstva za plasmane i ostala ulaganja. Kako se kamatne stope na tržištu kreću, banke su suočene sa dve osnovne vrste kamatonog rizika a to su rizik cena i reinvesticioni rizik.

1.3 Rizici izloženosti banke

Rizik izloženosti banke je precizno definisan Zakonom o bankama, koji kaže da je „izloženost banke prema jednom licu ukupan iznos potraživanja i vanbilansnih stavki koji se odnose na to lice ili grupu povezanih lica (kredit, ulaganja u dužničke hartije od vrednosti, vlasnički ulogi i učešća, izdate garancije i avali i sl.)“ (Zakon o bankama, 2015). Međutim, to isključuje druga potraživanja obezbeđena безусловnim garancijama Narodne banke Srbije ili vlade Republike Srbije, kao i potraživanja vlada i centralnih banaka zemalja članica Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD)

1.4 Rizici koji se odnose na zemlju porekla lica prema kome je banka izložena

Rizik zemlje je rizik negativnih posledica na finansijski rezultat i kapital banke zbog nemogućnosti banke da naplati potraživanja od lica, iz druge zemlje porekla prema kome je banka izložena, zbog posledica političkih, ekonomskih ili socijalnih rizika u zemlji porekla tog lica. (Hadžić, 2012, str. 411)

Najšire, ovaj rizik uključuje političko-ekonomski rizik i rizik transfera. Prvi podrazumeva verovatnoću gubitka usled nemogućnosti naplate potraživanja banke pri ograničenjima utvrđenih aktima državnih institucija iz zemlje porekla dužnika. Pod rizikom transfera se podrazumeva verovatnoća ostvarivanja gubitka zbog nemogućnosti naplate potraživanja iskazanih u stranoj valuti u odnosu na zemlju porekla dužnika,

1.5 Operativni rizik

Prema Zakonu o bankama, operativni rizik je rizik od nastanka negativnih efekata na finansijski rezultat i kapital banke prilikom propusta u radu zaposlenih, neadekvatnih procedura i procesa u banci, nepravilnog upravljanja informacionim i drugim sistemima u banci, kao i usled nastupanja nepredvidivih eksternih slučajeva (Zakon o bankama, 2015). Ova definicija isključuje sistemski rizik, pravni rizik i rizik od reputacije, ali uključuje zakonski rizik. Da bi se uspešno upravljalo ovim rizikom, banka treba najpre da identifikuje izvore operativnog rizika, koji mogu da nastanu prilikom uvođenja novih poslovnih proizvoda, sistema ili aktivnosti.

2. Kreditni rizik

Po zakonu o bankama definicija kreditnog rizika glasi: „Kreditni rizik je rizik mogućnosti nastanka negativnih efekata na finansijski rezultat i kapital banke usled neizvršavanja obaveza dužnika prema banci“ (Zakon o bankama, 2015). Naime, on podrazumeva verovatnoću da kredit neće biti vraćen u roku dospeća, zajedno sa kamatama koje mu pripadaju, odnosno svaki kredit sadrži određeni rizik da neće biti vraćen u roku ili da neće uopšte biti vraćen banci. Ukoliko kredit nije vraćen banci u roku dospeća, to za banku predstavlja gubitak koji se nadoknađuje iz sredstava rezervi za pokriće, a ukoliko je to nedovoljno, pokriće ide na teret kapitala banke. Možemo reći da je kreditni rizik tipično bankarski posao.

Kreditni rizici imaju i šire značenje i vezuju se za druge rizike bankarskih izvora, ali na prvom mestu su rizici po osnovu kreditnih plasmana. Kreditni rizik takođe nastaje i prilikom trgovine finansijskim instrumentima na tržištu, ali ne i kad je reč o ulaganju u državne hartije od vrednosti ili bankarske depozite jer njihovu isplatu osigurava država.

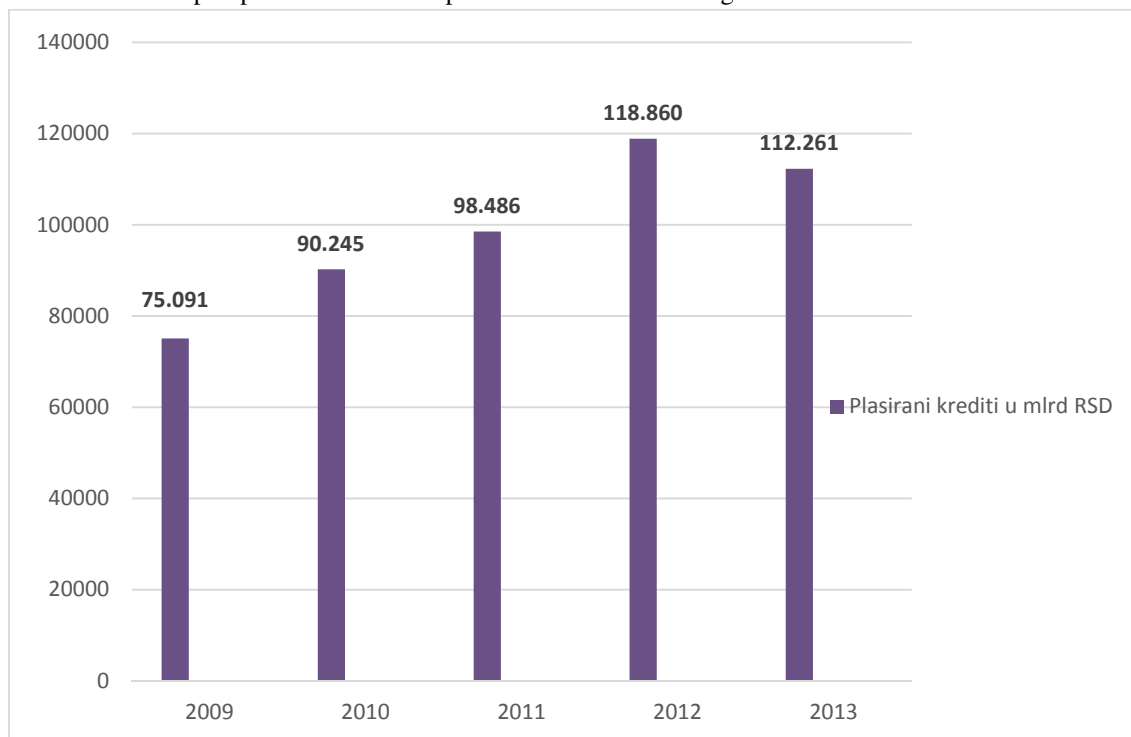
Činjenica da neizvršavanje obaveza od strane klijenata banke ili nekoliko ključnih klijenata može dovesti do velikih gubitaka, pa i do njene nesolventnosti čini ovaj rizik najznačajnijim. Uprkos inovacijama u oblasti finansijskih usluga, kreditni rizik je i dalje najveći pojedinačni uzrok stečajeva banaka.

Kreditni rizik banke zavisi od dve grupe faktora koji daju okvir za modeliranje kreditnog rizika ili kvaliteta kreditnog portfolija a to su: grupa egzogenih i grupa endogenih faktora, odnosno grupa eksternih i internih faktora.

Uticaj eksternih ili spoljnih faktora vezan je za državnu regulativu u privredi i makroekonomske uslove kao što su inflacija, kretanje društvenog bruto proizvoda i nivoa ekonomskih aktivnosti. Između nivoa ekonomske aktivnosti i gubitaka na kreditnim poslovima postoji određena korelacija. U slučaju tendencije rasta ekonomske aktivnosti, korisnici kredita ostvaruju profit i tada će gubici na kreditima biti mali ili na normalnom nivou, dok prilikom pada ekonomske aktivnosti, korisnici kredita imaju veće teškoće oko ispunjenja ugovornih obaveza, pa su gubici znatno veći.

Unutrašnje faktore kreditnog rizika banka može da kontroliše, jer utiču na ponašanje kreditnih menadžera u pogledu nivoa preduzimanja kreditnog rizika. Endogene faktore kreditnog rizika determinišu obim kredita, kreditna politika i kreditni miks. Kreditni miks predstavlja odnos učešća komercijalnih i industrijskih kredita prema ukupnim kreditima. Ako je veća koncentracija na ove kredite, veća je i mogućnost kreditnih gubitaka. Po izvoru nastanka kreditnog rizika možemo razlikovati tri tipa ovog rizika, koje smo već pominjali: rizik neispunjenja obaveza, rizik izloženosti i rizik pokrića sredstava.

Grafik br. 1: Ukupno plasirani krediti za period od 2009. do 2013. godine

u mlrd RSD

Izvor: Autorska analiza prema podacima NBS (pregledano dana 20.06.2015)

Grafikom br.1 je predstavljena kreditna aktivnost svih banaka u Srbiji. Stabilnost kursa tokom 2013.godine uticala je na smanjenu potražnju za dinarskim kreditima, i tako ona beleži pad tokom 2013.godine. Taj pad je takođe zabeležen i kod javnog sektora privrednih društava i javnih preduzeća.

U 2013.godini je ostvaren rast učešća dugoročnih kredita, u skladu sa strategijom da se ograničena cenovna konkurentnost nadomesti produžavanjem rokova kreditiranja (Internet prezentacija Komercijalne banke - Objavljivanje podataka i informacija za 2013. godinu, 2013).

Prema podacima NBS, zaključno sa decembrom 2013.godine, krediti su smanjeni za 6,5 mlrd u odnosu na 2012.godinu, s tim da krediti stanovništvu beleže rast.

3. Upravljanje kreditnim rizikom

Kreditni rizik, odnosno rizik otplate odobrenog kredita i pripadajuće kamate, predstavlja najznačajniji rizik sa kojim se banke danas suočavaju. Glavni razlozi problema velikih razmera i gubitaka u bankarskom sektoru, kao posledice kreditnog rizika, su slabi kreditni standardi i loše upravljanje rizičnim portfeljem, odnosno lošom analizom kreditnog rizika.

U cilju efikasnog upravljanja kreditnim rizikom od strane menadžmenta banke, potrebno je:

- primeniti određene limite;
- vršiti selekciju kreditnih zahteva;
- vršiti diverzifikaciju plasmana i
- obezbediti adekvatna sredstva obezbeđenja plasmana.

Zaposleni u kreditnom odeljenju su dužni i odgovorni da prate uticaj faktora na kvalitet kreditnog portfelja banke i da na vreme reaguju na nepovoljna kretanja koja mogu da dovedu do bankrotstva banke. Monitoringom kreditnog rizika ovim načinom i opreznom selekcijom kreditnih zahteva ovaj rizik može znatno da se umani.

Da bi utvrdile kreditnu sposobnost tražilaca kredita, svaka banka u svom poslovanju teži minimiziranju gubitaka po osnovu bankarskih zajmova. Zato je važno vršiti kreditnu analizu zajmotražioca. Kod analize kreditnog rizika u centru pažnje su osnovni faktori rizika, procena obima rizika, i utvrđivanje metoda za kontrolisanje rizika. Osnovni faktor kreditnog rizika je insolventnost dužnika. Za banku kao kreditora, vrlo je važno utvrđivanje precizne sposobnosti dužnika da u roku vrati dospele obaveze, glavni dug i pripadajuće kamate.

Kreditna sposobnost dužnika je važan faktor kojim treba pravilno upravljati. Ocenu kreditne sposobnosti dužnika vrši Sektor za upravljanje rizikom u banci, i nju uključuje ispitivanje mogućnosti uzimanja, korišćenja i vraćanja kredita pod ugovorenim uslovima kreditiranja. Osnovna svrha ove kontrole je da se unapred, pre zaključivanja ugovora o kreditu približno tačno utvrdi sposobnost dužnika da vrati kredit. Analizom kreditne sposobnosti obuhvataju se pojave iz poslovne prošlosti i sadašnjosti zajmotražioca, za koje se prepostavlja da utiču na njegovu poslovnu budućnost.

Pri donošenju odluke o odobravanju kredita i oceni kreditnog rizika, banka se oslanja na metod „5C” koji za analizu kreditne sposobnosti uključuje pet indikatora:

- karakteristike tražioca kredita (character)
- kapacitet zajmotražioca (capacity)
- kapital zajmotražioca (capital)
- uslovi obezbeđenja kredita (collateral)
- uslovi poslovanja zajmotražioca (conditions)

Karakter zajmotražioca pokazuje spremnost i volju da se dug otpati na vreme, zajedno sa pripadajućim kamatama. Smatra se da je to osnovni uslov, i prvi korak da bi klijent mogao da dobije kredit. Elementi za određivanje karaktera zajmotražioca su podaci o redovnosti ispunjavanja dosadašnjih kreditnih obaveza, kašnjenju i eventualnim slučajevima finansijske delikvencije. Najpogodniji parametri za ocenjivanje karaktera su: sposobnosti menadžera, sopstvena poslovna iskustva, stanje poslovnih knjiga (pregladanost, ažurnost, pouzdanost). Karakter zajmotražioca koristi se i kao oznaka pripadnosti određenoj privrednoj grani, radi ocenjivanja kreditne sposobnosti u odnosu na relevantne veličine iste delatnosti.

Kapacitet zajmotražioca je bitan faktor njegove kreditne sposobnosti za otplaćivanje odobrnog kredita, koji se zasniva na njegovoj likvidnosti i solventnosti. Analizu ovog faktora možemo posmatrati kao proizvodni kapacitet i kao finansijski kapacitet. U regularnim uslovima, banku kao kreditora prvenstveno interesuje da li će korisnik kredita u narednom periodu da ostvari dovoljni dohodak za uredno servisiranje obaveza po kreditu, bez da naruši nivo poslovanja. Finansijski kapacitet korisnika kredita može se povećati: porastom dobiti, prihodima iz aktive, prihodima ostvarenim prodajom akcija, i sredstvima dobijenim od drugih kreditora, pri čemu se u kreditiranju izbegava korišćenje prihoda iz aktive, kao i korišćenje sredstava od drugih kreditora.

Kapital zajmotražioca podrazumeva trajna sredstva osnivača i akcionara, uz mogućnost da sadrži i dugoročne zajmove, a izračunava se tako što se od ukupnih sredstava (aktive) oduzmu ukupne obaveze (pasiva). Što je viši nivo trajnog kapitala u ukupnim izvorima dužnika, to je banka manje izložena kreditnom riziku. Trajno uloženi kapital je globalni indikator finansijske snage zajmotražioca i na njemu se zasniva otplatni potencijal.

Uslovi obezbeđenja kredita- kolaterali

Kolaterali su bitni uslovi za obezbeđenje kredita, i predstavljaju merodavno pokriće, koje može biti uslov za dobijanje kredita. Obezbeđenje kredita može biti u vidu vrednosnih papira, zaliha, potraživanja od kupaca, kao i fiksne aktive. Preciznije, ovo obezbeđenje znači neposredno osiguranje koje izdaje treće lice, odnosno lice koje nije korisnik kredita i koje nudi određene pravne pomoći banci u slučaju neizvršenja obaveze.

Kolateral ima funkciju da umanja negativne efekte i smanji gubitke banke ukoliko dodje do neizmirivanja obaveza prema njoj. Tada ona može prodati unovčiti klateral i tako nadoknaditi gubitak. U slučaju manjih i novih preduzeća, banke će kredit odobriti na osnovu realnog pokrića, dok velike kompanije sa visokim kreditnim rejtingom mogu dobiti nepokrivene bankarske kredite. Takođe, dugoročni krediti moraju imati adekvatno pokriće zbog većeg rizika, dok kratkoročni ne moraju.

Uslovi poslovanja zajmotražioca- konjunktura

Izraz konjunktura je skup ekonomskih uslova pod kojim kompanija mora da posluje. To je eksterni faktor, koji je izvan kontrole banaka i preduzeća. U analizi kreditne sposobnosti prvo se istražuje stanje na tržištima input i output preduzeća, a zatim postupci adaptiranja istog na promene konjunktura. Uravnoteženost u ovoj analizi zavisi od ročne strukture kredita. Ako je kredit kratkoročan, vrlo je verovatno a do radikalnih promena neće ni doći, i da ne mogu primetno promeniti finansijski kapacitet. U novije vreme, analiza konjunktura obuhvata i tehnološke promene.

Deo II

Upravljanje kreditnim rizikom na primeru Komercijalne banke AD Beograd

U ovom delu rada predstavljeni su osnovni podaci o samoj banci, sistem za upravljanje rizikom, upravljanje kreditnim rizikom, i analiza izloženosti banke kreditnom riziku. U cilju detaljnijeg istraživanja o kreditnom riziku, kao jednom od najznačajnijih pojedinačnih uzroka stečaja banaka, uradila sam intervju sa kreditnim analitičarem iz Komercijalne Banke AD Beograd, Dejanom Zorićem. On mi je tokom razgovora bliže i praktičnije objasnio funkcionisanje kreditnog poslovanja.

1. Osnovni podaci Komercijalne Banke AD Beograd

Komercijalna banka AD Beograd je druga najveća banka bankarskog sektora u Srbiji, sa učešćem od 13,7% na tržištu. Osnovana je 1970.godine, a danas poseduje 24 filijale širom zemlje, 218 ekspozitura (40 u sastavu nezavisnih banaka u Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini), 2.966 zaposlenih, i preko 1.300.000 otvorenih računa, odnosno preko 900.000 klijenata. Kapital od 305 miliona evra je čini jednom od najvećih banaka u zemlji koja podjednako uspešno posluje i sa građanima i sa najvećim korporacijama u zemlji i inostranstvu. Komercijalna banka AD Beograd ima važnu ulogu u domaćem i međunarodnom platnom prometu. Vizija banke je da bude siguran oslonac svakom klijentu.

2. Sistem za upravljanje rizicima Komercijalne Banke AD Beograd

Vremenom je uočeno da se kroz tradicionalni način osiguranja, odnosno naknade štete, ne može upešno minimizirati rizik poslovanja kako u bankarskom sektoru tako i u drugim delatnostima. Tako se funkcija upravljanja rizikom javila kao relativno nova disciplina, koja je razvijena iz osiguravajućih poslova.

Banka je dužna da stvori pouzdan sistem upravljanja rizicima, koji ispunjava sve propisane zahteve Narodne banke Srbije, međunarodnih standarda računovodstva i izveštavanja (MRS/MSFI). Upravljanje rizikom je složen proces koji zahteva kombinovanje mera interne politike i obezbeđenja zaštite od rizika sa osiguravajućim društvima.

Prema Izveštaju o objavljivanju podataka i informacija o poslovanju Komercijalne banke AD Beograd, sistem upravljanja rizicima na nivou banke definisan je sledećim aktima:

- Strategijom upravljanja rizicima
- Politikom upravljanja rizicima
- Procedurama upravljanja rizicima
- Metodologijom za upravljanje pojedinačnim rizicima
- Ostalim aktima

2.1 Strategija upravljanja rizicima

Strategija upravljanja rizicima predstavlja osnovu sistema prilikom upravljanja kreditnim rizikom i njom su utvrđeni predmeti, procesi i principi upravljanja rizikom u banci.

Za sprovođenje strategija odgovorni su nadležni organi banke i njihovi organizacioni delovi. Organi nadležni za upravljanje rizicima dužni su da konstantno prate promene u zakonima kao i da analiziraju njihov uticaj na visinu rizika u banci. Takođe, vode računa o usaglašavanju poslovanja i procedura sa novim propisima. Uvođenje novih usluga u kreditni portfolio praćeno je potrebnim tržišnim i ekonomskim analizama u cilju praćenja odnosa prihoda i preuzetih rizika. Nadležni organi za sprovođenje strategija su:

- Skupština
- Upravni odbor
- Izvršni odbor
- Odbor za reviziju
- Odbor za upravljanje aktivom i pasivom (ALCO)
- Kreditni odbor
- Sektor kontrole usklađenosti poslovanja
- Funkcija unutrašnje revizije

(Internet prezentacija Komercijalne banke - Objavljivanje podataka i informacija za 2014. godinu)

Skupština se bavi usvajanjem poslovne politike i strategije banke. Ima funkciju odlučivanja o povećanju kapitala, odnosno o ulaganjima u drugu banku ili pravno lice, kao i o visini ulaganja u osnovna sredstva banke.

Upravni odbor je odgovoran za uspostavljanje i nadzor jedinstvenog sistema za upravljanje rizicima. Bavi se usvajanjem strategija i politika upravljanjem rizicima, kao i strategijom upravljanja kapitala. Takođe, usvaja programe i planove unutrašnje revizije i obezbeđuje sprovođenje procene adekvatnosti kapitala. Upravni odbor nadzire rad Izvršnog odbora i utvrđuje organizacionu strukturu banke koja se bavi obezbeđenjem podele dužnosti i nadležnosti zaposlenih.

Izvršni odbor sprovodi strategije uspostavljene od strane Upravnog odbora, a to su strategije i politike upravljanja rizicima i kapitalom. Usvaja i analizira koliko su efikasno primenjene procedure kojima se identifikuju i mere rizici. Dužan je da izveštava Upravni odbor u vezi sa svim aktivnostima.

Odbor za reviziju je odgovoran da jednom mesečno izveštava Upravni odbor o svojim analizama i predlozima radi otklanjanja potencijalnih nepravilnosti, i radi sprovođenja sistema unutrašnjih kontrola.

Kreditni odbor je telo pripada delu višeg rukovodstva banke. On donosi odluke o kreditnim zahtevima, razvija i analizira portfolio kredita rizčnih plasmana. Predlaže mere Izvršnom odboru, a njegove članove imenuje Upravni odbor.

2.2 Politike i procedure upravljanja kreditnim rizikom

Za realizaciju kreditne politike je odgovorna skupština banke, koja definiše strukturu kreditnog portfelja, limite i odluke za pojedinačne kredite.

Politika upravljanja kreditnim rizikom predstavlja način kojim se detaljnije definiše sistem upravljanja rizicima, kojima je banka izložena ili može biti izložena. Najvažniji procesi sistema upravljanja rizikom su:

- Podnošenje zahteva za kredit, razmatranje i obrada kreditnog zahteva, i na kraju odobravanje plasmana
- Upravljanje instrumentima kreditne zaštite
- Monitoring plasmana radi otkrivanja znakova upozorenja
- Merenje kreditnog rizika u skladu sa regulativom NBS i internom metodologijom banke
- Upravljanje rizičnim plasmanima, politika ograničavanja kreditnog rizika
- Obračunavanje minimalnog kapitalnog zahteva za kreditni rizik i interne procene adekvatnosti kapitala

Banka je identifikovala vrste rizika kojima je izložena ili može biti izložena u svom poslovanju, a koje nismo pomenuli u predhodnom poglavlju pored definisanja osnovnih rizika, a to su:

- Rezidualni rizik (rizik da tehnike ublažavanja rizika budu manje efikasne)
- Rizik smanjenja vrednosti potraživanja
- Rizik druge ugovorne strane
- Environmentalni rizik (rizik negativnog materijalnog uticaja na životnu i društvenu sredinu)
- Rizik koncentracije (izloženost banke prema istom ili sličnom faktoru rizika ili vrsti rizika, kao što su izloženosti prema jednom licu ili grupi povezanih lica) (Internet prezentacija Komercijalne banke - Objavljivanje podataka i informacija za 2013. godinu, 2013)

Kao što smo rekli, cilj upravljanja kreditnim rizikom je smanjenje negativnih efekata kreditnog rizika na finansijski rezultat i kapital banke, odnosno održavanje

rizika na prihvatljivom nivou. S namerom da to održi, banka primenjuje tehnike ublažavanja kreditnog rizika na nivou pojedinačnih plasmana poštujući limite izloženosti, kao i pribavljanja instrumenata obezbeđenja radi naplate ukoliko dođe do toga.

Identifikovanje kreditnog rizika započinje podnošenjem zahteva za odobrenje kredita. Proces odobravanja plasmana sastoji se od obrade kreditnog zahteva, gde se analiziraju kreditne sposobnosti zajmotražioca i pojedinačni plasmani.

Nakon odobrenja plasmana, vrši se praćenje plasmana i poslovanja klijenata putem redovnog i vanrednog monitoringa, radi blagovremene procene problematičnih situacija. Praćenjem i kontrolom banka poredi plasmane sa predhodnim periodima, prati trendove kretanja i uzroke tokom promene nivoa kreditnog rizika.

Na kraju, izveštavanje o kreditnom riziku na nivou banke uključuje eksterno i interno izveštavanje, i sprovodi se prema zahtevima NBS, i internim aktima banke. Izveštaj o upravljanju ovim rizikom sadrži: podatke o ukupnoj izloženosti kreditnom riziku, izloženost kreditnog rizika prema kriterijumima NBS, podatke o dospelim potraživanjima, rizičnim plasmanima i kreditima, kolateralima, rezervama za procenjene gubitke, ispravke vrednosti, limite izloženosti i koncentracije. (Internet prezentacija Komercijalne banke - Objavljivanje podataka i informacija za 2013. godinu)

Funkciju upravljanja kreditnim rizikom potrebno je odvojiti od svakodnevnih poslova vezanih za odnose sa klijentima i kreditne poslove. Organizaciona struktura funkcije upravljanja rizicima u banci se obavlja putem sledećih organizacionih faktora:

- Sektora za upravljanja rizicima (U njemu se nalazi odeljenje za upravljanje kreditnim rizikom; Odeljenje monitoringa portfolia; Odeljenje upravljanja tržišnim rizicima i odeljenje upravljanja operativnim rizikom). (Internet prezentacija Komercijalne banke - Objavljivanje podataka i informacija za 2013. godinu)

Odeljenje za upravljanje kreditnim rizikom definiše limite za maksimalan nivo koji mogu da dostignu u odnosu na pojedinačne klijente kao i pojedinačne delatnosti. Njegova obaveza je da ih u pisanoj formi dostavi na saglasnost Kreditnom odboru.

- Sektora za analize kreditnog rizika (Odeljenje analize kreditnog rizika pravnih lica i Odeljenje analize kreditnog rizika stanovništva, mikro klijenata i poljoprivrednika)
- Odeljenja za upravljanje rizičnim plasmanima

Ovakve podele odgovornosti omogućavaju banci da održi neophodnu kontrolu i ravnotežu sa rizičnim plasmanima, i tako se uspešno nosi sa kreditnim rizikom.

5. Kreditno poslovanje Komercijalne banke AD Beograd

Banka u svojoj ponudi ima širok spektar kreditnih proizvoda namenjenih fizičkim licima i privrednim subjektima. Svi krediti banke mogu biti dinarski, devizni, i u dinarima sa valutnom klauzulom u EUR-im. (Internet prezentacija Komercijalne banke - Objavljivanje podataka i informacija za 2014. godinu)

Komercijalna banka AD Beograd fizičkim licima nudi sledeće kredite:

Kreditni za stanovništvo	Kreditni za privredu
• Kreditni za penzionere • Kreditni za refinansiranje • Potrošački krediti • Auto krediti • Stambeni krediti • Kredite za poslovni prostor • Kreditni za unapređenje energetske efikasnosti	• Kreditni za obrtna sredstva • Okvirno obnovljivi krediti - revolving kredit • Investicioni kredit • Kom-export krediti namenjeni izvoznicima • Progressive program • Kreditni iz kreditnih linija • Kreditna podrška lokalnoj samoupravi

U tabeli 1. je prikazan pregled kredita i plasmana po vrstama klijenata u periodu od 2011 do 2014.godine na dan 31.decembar. U iznos koji je plasiran privrednim klijentima spadaju iznosi koji su dati i malim i srednjim klijentima. Stanovništvo uključuje iznos kredita plasiranih fizičkim licima, poljoprivrednim klijentima i mikro biznisu.

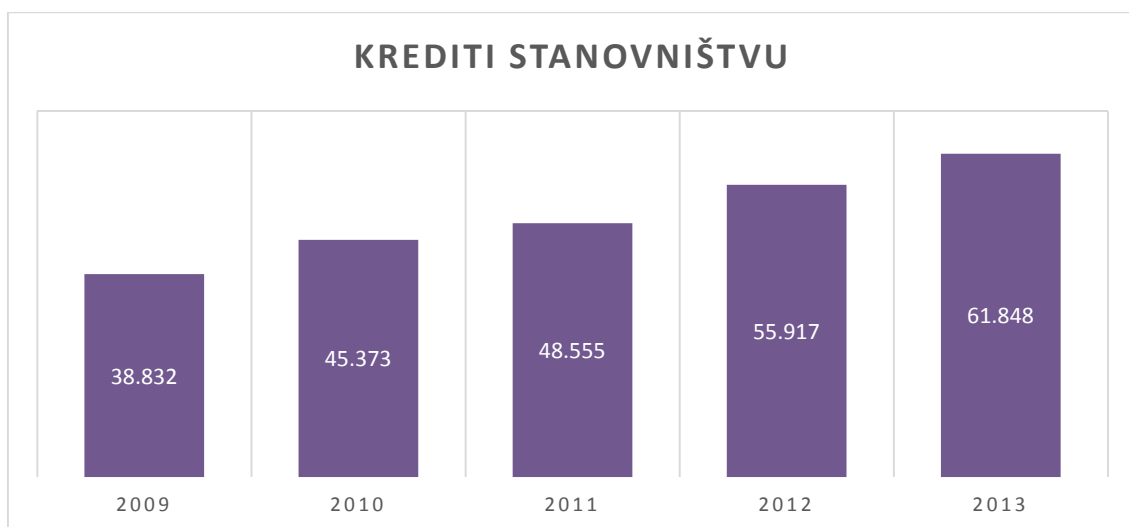
Tabela br.1: Pregled kredita i plasmana po vrstama klijenata				Iznosi u mil RSD
	2011	2012	2013	2014
Privredni klijenti	120.060.887	143.090.089	155.061.659	158.424.055
Banke	12.603.444	22.581.157	28.032.146	33.130.039
Stanovništvo	57.293.037	66.301.426	75.663.262	83.384.663
Ukupno	189.957.368	231.972.672	258.757.067	274.938.757

Izvor: Autorska analizaprema podacima NBS (pregledano dana 23.06.2015)

U domenu poslovanja sa stanovništvom i malim biznisom, Komercijalna banka AD Beograd postigla je pozitivne rezultate poslednjih godina, uprkos nepovoljnim tržišnim uslovima u zemlji , kao i pada poverenja u bankarski sektor i evro. Evidentan je rast plasmana iz godine u godinu, kao rezultat intenzivnih aktivnosti, ali i blagi pad portfolia privrede zbog tržišnih okolnosti. Poslovanje svih banaka, pa i Komercijalne banke AD Beograd, je u 2013.godini obeležilo izraženo urušavanje privrednih klijenata, što je još veći focus stavilo na održavanje kvaliteta portfolia.

Grafik br.2: Iznosi kredita stanovništvu

Iznosi u mlrd RSD

Izvor: Izvor: Autorska analizaprema podacima NBS (pregledano dana 23.06.2015)

Tabela br.2: Strukturu kredita stanovništvu

	31.12.2011		31.12.2012		31.12.2013	
Plasmani	mil RSD	%	mil RSD	%	mil RSD	%
Gotovinski krediti	8.853	18,2%	10.071	18,01	12.021	19,44%
Potrošački krediti	773	1,6%	492	0,88%	218	0,35%
Auto krediti	1.772	3,5%	1.355	2,42%	892	1,44%
Stambeni krediti	25.503	52,5%	29.735	53,18%	33.340	53,91%
Poljoprivredni krediti	3.385	7,0%	2.971	5,31%	3.849	6,22%
Kreditni mikro klijenti	3.137	6,5%	5.537	9,90%	5.390	8,71%
Kartice	2.063	4,2%	2.101	3,76%	2.098	3,39%
Tekući računi	3.119	6,4%	3.655	6,54%	4.040	6,53%
Ukupno	48.555	100%	55.917	100%	61.848	100%

Izvor: Autorska analizaprema podacima Komercijalne banke AD Beograd (pregledano dana 25.06.2015)

Tabela br.2 prikazuje strukturu kredita datih stanovništvu za 2011, 2012 i 2013.godinu. Kreditnim portfoliom dominiraju stambeni krediti koji čine polovinu plasmana. Realizacija kredita je povećana u svim segmentima, i najveći porast realizacije u odnosu na 2011.godinu karakteriše gotovinske kredite (19,44%) i stambene kredite (53,91%). Rast kredita stanovništvu je ostvaren zahvaljujući povećanju broja prodajnih mesta, uvođenju novih proizvoda i povećanom angažovanju banke.

6. Izloženost banke kreditnom riziku

Mera izloženosti je od velikog značaja za uspešno upravljanje kreditnim rizikom. Bankarski sektori širom sveta ulažu u modeliranje kvalitativnih i kvantitativnih pristupa za merenje izloženosti, odnosno kalkulaciju troškova. U Komercijalnoj banci AD Beograd interni sistem rejtinga je polazište analize portfolia u postupku obezvređenja plasmana i iskazivanja realnih vrednosti potraživanja.

Pored njega, banka koristi načela propisana regulativom NBS, koja podrazumevaju klasifikaciju i merenje nivoa rizičnosti pojedinačnog plasmana, kao i obračuna rezerve za procenu kreditnog rizika.

U tabeli br.3 je prikazana izloženost kreditnom riziku u Komercijalnoj banci AD Beograd, po klasama aktive za 2011, 2012, 2013 i 2014 godinu.

Ako uporedimo izloženost banaka i drugih privrednih društava, zaključujemo da su banke izložene znatno većem riziku, i do tri puta više u odnosu na privredna društva.

Tabela br.3: Izloženost kreditnom riziku po klasama aktive

U hiljadama RSD

Izloženost kreditnom riziku	2011	2012	2013	2014
Države i centralne banke	90.379.310	85.412.967	112.394.186	138.215.755
Teritorijalne autonomije	1.649.888	3.017.171	1.723.791	4.485.990
Međunarodne razvojne banke	64.309	75.870	96.763	799
Privredna društva	15.865.004	21.160.503	27.396.004	31.187.283
Banke	99.156.339	124.265.564	102.679.102	101.809.998
Fizička lica	32.292.979	35.503.989	34.375.640	38.524.507
Izloženosti obezbeđene sredstvima zaštite	25.330.272	32.580.198	34.275.640	37.502.325
Dospela nenaplaćena potraživanja	4.650.660	13.639.305	17.876.024	18.407.396
Ostale izloženosti	26.210.901	41.015.992	42.511.690	44.230.023
Ukupno	292.293.058	361.637.909	373.689.130	414.364.077

Izvor: Autorska analiza prema podacima Komercijalne banke AD Beograd (pregledano dana 25.06.2015)

Tabela br.4: Izloženost riziku na primeru dospelih nenaplaćenih potraživanja

Iznosi u mlrd RSD

<i>Dospela nenaplaćena potraživanja</i>	2012	2013	2014
Sektor finansija i osiguranja	-	508	-
Sektor javnih preduzeća	-	116.596	1.301
Sektor privrednih društava	3.667.636	4.966.287	1.033.147
Sektor preduzetnika	7.785	17.361	4.260
Javni sektor	-	-	-
Sektor stanovništva	260.848	216.919	200.301
Privredna i poljoprivredna domaćinstva	63.383	48.358	29.057
Sektor drugih komitenata	25.626	877	13.358
Bruto izloženost	12.238.634	17.876.024	18.407.396
Vrednost izloženosti nakon primene tehnika ublažavanja rizika	4.025.378	5.366.908	1.281.437
Izračunata izloženost u %	30,4%	33,3%	14,36%

Izvor: Autorska analiza prema podacima Komercijalne banke AD Beograd (pregledano dana 25.06.2015)

Tabela br.4 sadrži analizu izloženosti banke kreditnom riziku (na primeru države i centralnih banke) pre i nakon uzimanja u obzir sredstva obezbeđenja i ostalih sredstava zaštite od kreditnog rizika na dan 31.decembra 2011, 2012, 2013 i 2014 godine.

Da bi održala rizik na prihvatljivom nivou, banka koristi tehnike ublažavanja kreditnog rizika, po pojedinačnim plasmanima putem: primene limita izloženosti, pribavljanja adekvatnih instrumenata obezbeđenja, kao i diversifikacije ulaganja. Praćenjem i kontrolom portfolia, banka vrši poređenje predhodnih perioda, trendove kretanja kao i promene u visini kreditnog rizika. Takođe vodi računa o uspostavljanju odgovarajućih limita izloženosti, kao osnovu za diversifikaciju kreditnog portfolia.

U tabeli br4. su prikazani plasmani po klasama aktive iz stavke dospelih nenaplaćenih potraživanja. Možemo zaključiti da je visina izloženosti riziku iznosila u

proseku nekih 30% u odnosu na ukupnu bruto izloženosti, s tim što je u 2014. znatno smanjena.

Potraživanja kojima je rok naplate prošao, banka karakteriše isto kao i druga dospela nenaplaćena potraživanja. Ukupna izloženost kreditnom riziku je umanjena za ispravke vrednosti i za rezervisanja za procenjene gubitke, i nakon primene tehnike ublažavanja. Izloženosti kod kojih se vrši ispravka vrednosti su one kod kojih je izvršena procena naplativosti, odnosno one kod kojih je izvršeno umanjenje za isnos očekivanog gubitka. (Internet prezentacija Komercijalne banke - Objavljivanje podataka i informacija za 2014. godinu, 2014).

Glavni razlozi koji prikazuju obezvređenje plasmana su: prekoračenja rokova plaćanja glavnice ili kamate, poteškoće u novčanim tokovima korisnika kredita, opadanje kreditnog rejtinga ili promene prvobitnih uslova iz ugovora i drugi.

Banka procenjuje obezvređenje potraživanja pojedinačno i grupno. Svi korisnici se grupišu na osnovu interno propisane metodologije bazirane na sistemu internog rejtinga Komercijalne banke AD Beograd (Internet prezentacija Komercijalne banke - Objavljivanje podataka i informacija za 2014. godinu, 2014).

Prema Izveštaju o objavljivanju podataka i informacija o poslovanju Komercijalne banke AD Beograd, *obezvređenje plasmana se vrši samo onda kada postoji opravdan osnov za to, tj. kada postoji dokaz o obezvređenju kao posledica koja nepovoljno utiču na uredno izvršavanje obaveza dužnika*. Vrš se prilikom procene očekivanih budućih novčanih tokova iz poslovanja klijenta, kao i prilikom realizacije sredstava obezbeđenja, ukoliko plasman bude obezbeđen iz tih sredstava.

Postupak procene obezvređenja se vrši na pojedinačnom nivou kada postoje objektivni dokazi o postojanju obezvređenja kredita, za svaki materijalno značajan kredit, a na grupnom nivou kada ne postoji objektivni dokaz za pojedinačno obezvređenje. (Internet prezentacija Komercijalne banke - Objavljivanje podataka i informacija za 2014. godinu, 2014)

Deo III

Osiguranje kredita kao instrument obezbeđenja plasmana

U ovom delu se nalazi naučna deskripcija značaja i uloge osiguranja kredita kao sredstva obezbeđenja kreditnog plasmana u savremenim privrednim sistemima, naučni opis korišćenja polise osiguranja kredita i ostalih potrebnih dokumenata, kao i potencijalnih problema koji nastaju iz korišćenja istih. Predstavljenje su podele i vrste kreditnih osiguranja, njihova rasprostranjenost, i njihove prednosti i mane. Cilj istraživanja ovog dela rada je s jedne strane pomoć korisnicima kredita prilikom zaduživanja u slučaju nemogućstva odplate istog, a sa druge strane pomoć bankama i osiguravajućim društvima.

Sa platnom nedisciplinom se suočava svaka banka. Zbog neredovnog izvršenja obaveza dužnika, banke se suočavaju sa poteškoćama u likvidnosti, što može biti uzrok slabijih poslovnih rezultata. Uredna naplata je od velike važnosti za svaku banku, i predstavlja jedan od najrizičnijih aspekata poslovanja, pogotovo u vreme tržišne nestabilnosti.

1.Problematični krediti NPL

Problematični krediti (non-performing loans/NPL), poslednjih godina u Srbiji su u stalnom porastu. U skladu sa prihvaćenom definicijom od strane NBS, pod NPL se podrazumeva iznosi ukupnog preostalog duga svakog kredita, uključujući i iznos kašnjenja otplate. (Internet prezentacija NBS - Upravljanje rizicima u bankarskom poslovanju)

Za identifikovanje potencijalnih problema u naplati potraživanja, potrebno je pratiti nivo i trend problematičnih kredita jer upozoravaju na pogoršanje kvaliteta kreditnog portfolia bankarskog sektora. Posmatranje NPL-a u odnosu na korigovane

vrednosti, kapital i izdvojene rezerve, daje uvid u sposobnost banke da apsorbuje gubitke koji nastaju zbog problematičnih kredita.

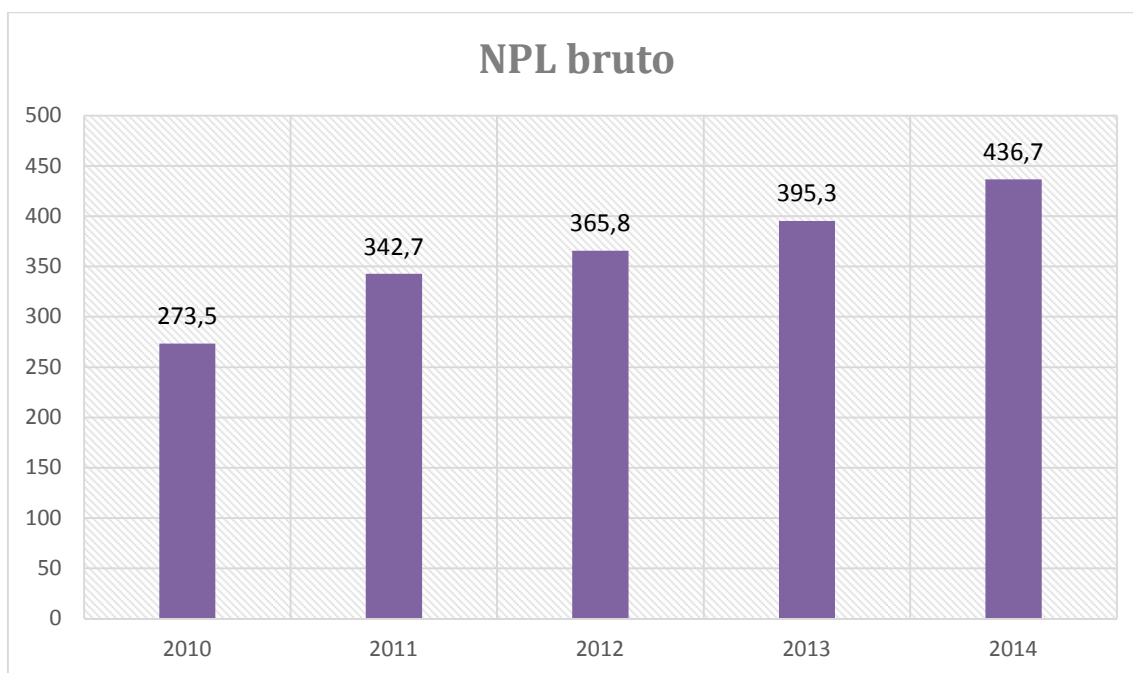
Krajem 2012.godine, Narodna banka Srbije je izmenila regulativu kako bi stvorila uslove za smanjenje NPL-a u bankarskom sektoru Srbije. Uklonjena su određena ograničenja koja su se odnosila na prenos potraživanja od pravnih lica. Takođe su izmenjeni i kriterijumi za potraživanja od fizičkih lica na osnovu njihove kreditne sposobnosti. NBS je propisivala načine za utvrđivanje stepena kreditne zaduženosti, uz odnos duga i prihoda zajmotražioca, dok sada banke internim sistemom imaju mogućnost da procene rizik i prihvate različitost klijenata.

Uspešnim smanjenjem NPLa bio bi smanjen i iznos sredstava koje banke rezervišu za pokriće tih plasmana, i tako bi se omogućio rast kreditne aktivnosti.

Prema poslednjem izveštaju Narodne banke Srbije o stanju bankarskog sektora, udeo NPLa bruto odobrenim kreditima je porastao na kraju trećeg tromesečja 2014.godine, i ukupan iznos NPL-ova na kraju trećeg kvartala iznosio je 436,7 mlrd dinara, odnosno za 2,9% više nego u predhodnom tromesečju 2014. Sposobnost bankarskog sektora da anulira potencijalne rizike na osnovu trenutnog NPL-a je tokom 2014.godine ostala na stabilnom nivou.

Kod najzastupljenije kategorije, sektora privrede, iskazan je porast kreditne aktivnosti uopšte, a bruto pokazatelj NPL-a nepromenjen u odnosu na kraj predhodne godine. Pokazatelj problematičnih kredita u sektoru stanovništva je znatno ispod proseka, sa zaustavljenom tendencijom rasta u trećem tromesečju 2014.godine.

Grafik br.3 Iznos bruto kredita bankarskog sektora u Srbiji u periodu od 2010-2014

Iznosi u mlrd RSD

Izvor: Autorska analiza prema podacima NBS (pregledano dana 28.06.2015)

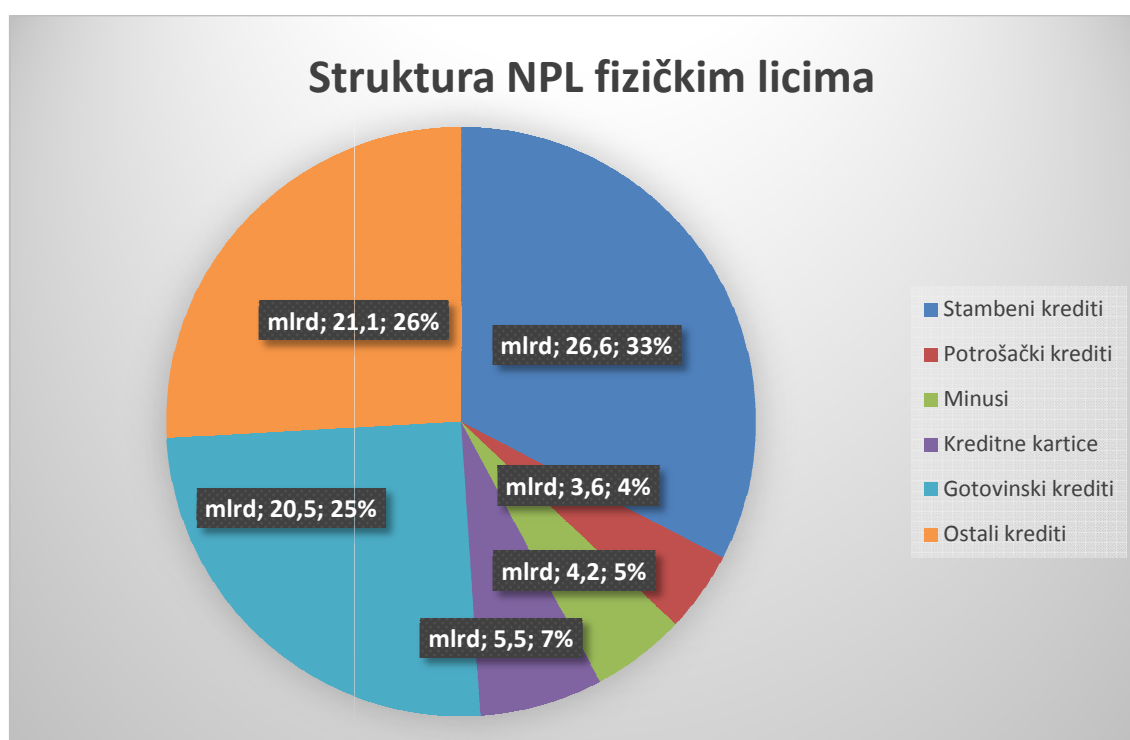
1.1 Problematični krediti fizičkih lica

U ukupnom NPL-u fizičkih lica, najdominantniji udeo je po osnovu stambenih kredita, koji iznose 26,6 mlrd dinara, uz udeo od 33% u ukupnoj bruto kreditnoj aktivnosti fizičkim licima. Iza njih, značajan doprinos imaju gotovinski krediti koji iznose 20,5 mlrd dinara, uz učešće od 25% u ukupnoj bruto kreditnoj aktivnosti fizičkim licima. Ostale kategorije kredita fizičkim licima su prikazane *Grafikom br.4*.

Rast problematičnih kredita na tržištu je najvećim delom posledica predugog trajanja ekonomske krize i pada kreditne aktivnosti.

Grafik br.4: Struktura NPL-a fizičkim licima

Iznosi u hiljadama RSD

Izvor: Autorska analiza prema podacima NBS (pregledano dana 28.06.2015)

1.2 Akcioni plan NBS

Prema poslednjem akcionom planu NBS, navedeni su ciljevi i aktivnosti za koje je planirano da budu sprovedeni do kraja 31.marta 2016. Ciljevi koji su predviđeni za ovaj period su:

Unapređenje sistema izveštavanja o NPL, koje predstavlja dodeljivanje bankama obavezu dostavljanja podataka u vezi sa sredstvima obezbeđenja kredita, obračunatim kamatama, i podacima o najvećim dužnicima. Aktivnosti koje su planirane: analize kapaciteta banka za dostavljanje tih izveštaja u zahtevanoj formi; Izrada nacrtu izveštaja i uputstava za njihovo popunjavanje; Saradnja sa bankama radi efikasnijeg prilagođavanja sistema za potrebe uzveštavanja

Identifikacija prepreka na tržištu NPLa u Republici Srbiji koju pod nadzorom Ministarstva finansija sprovode eksterni konsultanti, u skladu sa Akcionim planom Vlade Republike Srbije za sprovođenje Strategije za rešavanje problematičnih kredita.

Izrada baze podataka o procenama vrednosti nepokretnosti koje su predmet obezbeđenja kredita, i vrednosti kredita koji su njima obezbeđeni. Ovaj cilj prati izrada i usvajanje odluke o dostavljanju NBS podataka o nepokretnostima koje su predmet obezbeđenja kredita, izrada uputstva o elektronskiom dostavljanju istih, kreiranje sveobuhvatne baze podataka i omogućavanje bankama i proceniteljima uvid u relevantne podatke o procenama vrednosti nepokretnosti koje su predmet obezbeđenja kredita.

Unapređenje supervizorskih zahteva u vezi nepokretnosti koje banke uzimaju kao kolateral zahtevaju analizu rezultata posebnih ispitivanja banaka u delu koji se odnosi na procene vrednosti nepokretnosti i upravljanje kolateralima. Potrebno je identifikovanje ključnih odredaba propisa koje je neophodno izmeniti ili dopuniti, kao i sagledavanje efekata njihove implementacije na pokazatelje poslovanja.

2. Obezbeđenje plasmana – vrste kreditnog pokrića

Kreditni rizik je sastavni deo svakog kreditnog posla. Banka, kao kreditna institucija, mora obaviti analizu zajmotražioca, da bi se zaštitila od potencijalnih rizika. Za minimiziranje kreditnog rizika za banku je bitan izbor instrumenata obezbeđenja. Banka u svojim aktima politike kreditiranja određuje instrumente obezbeđenja, koje je korisnik kredita obavezan da dostavi pre zaključenja ugovora. Obezbeđenje potraživanja zasniva se na kreditnim izeštajima, jer kada neki instrument obezbeđenja preuzme rizik, on mora imati sve elemente kako bi se rizik na adekvatno procenio. Najčešći instrumenti obezbeđenja su:

- Ovlašćenje i nalog za naplatu
- Menice clijenata
- Garancija ili supergarancija druge banke
- Zaloga na pokretnim ili nepokretnim stvarima
- Založno pravo na nekretninama koje se nalaze u vlasništvu trećeg lica
- Zalog na gotovini i hartije od vrednosti
- Osiguranje kredita kod osiguravajuće kompanije, vinkulirano u korist banke
- Jemstvo trećih lica
- i drugi instrumenti predviđeni propisima shodni kreditnoj politici

U daljem izlaganju , govorićemo o značaju kreditnog osiguranja, i osiguranju kredita kao primeru obezbeđenja kreditnog plasmana.

3. Značaj kreditnog osiguranja

Početak kreditnog osiguranja se vezuje za razvoj trgovine u 19. veku, posle Prvog svetskog rata, u uslovima kada je ekonomija zemalja, koje su učestvovala u ratu, uništena, infrastruktura oštećena, milioni ljudi ostali nezaposleni. Inflacija i stagnacija stvaraju jednu opštu depresiju, i vlade zapadnih zemalja direktnim i indirektnim merama ponovo pokreću proizvodnju i trgovinu (Renovica, Tehnologija osiguranja, 2010, str. 237).

Značaj osiguranja kredita ogleda se prvenstveno u prenosu rizika na osiguravača, što omogućava analizu rizika i bolje upravljanje kreditnim rizikom. Osiguranje kredita pored naknade štete u slučaju isteka roka predviđenog za izmirenje potraživanja, odnosno u slučaju nesolventnosti osiguranika, obuhvata i upravljanje kreditnim rizikom, informisanje klijenta o potrebnim informacijama o kreditu, sve to u cilju privlačenja što većeg broja klijenata.

Neophodan uslov za razvoj osiguranja kredita je zakonsko okruženje, sa efikasnim zakonima koji pravno regulišu nesolventnost preduzeća i naplatu dugova. Ovo osiguranje, olakšanim finansiranjem, tj. kreditiranjem ima zadatak da njime poboljša rejting i profitabilnost preduzeća, što banku može da motiviše da odobri povoljniji kredit.

Trenutno najrazvijenije tržište osiguranja kredita je evropsko tržište, tako da se može reći da se sedište kreditnog osiguranja nalazi u Evropi. Pre svega u zemljama Zapadne Evrope, u Nemačkoj, Francuskoj i Velikoj Britaniji. Karakteristična je najveća premija u odnosu na ostale delova sveta a to je 84% ukupne svetske premije (Renovica, 2010, str. 258).

Iako je sektor osiguranja, u odnosu na bankarski sektor, nešto bolje podneo efekte svetske finansijske krize, premija osiguranja kredita pokazala je tendenciju rasta.

Premija je, zapravo, odraz kreditne sposobnosti svih klijenata. Kada je reč o premijama izvoznih kredita, važan faktor koji utiče na formiranje premije je rizik zemlje. (Labudović Stanković, 2012, str. 78-85). Zapravo, rizik zemlje se odnosi na zemlju porekla lica prema kome je banka izložena, odnosno rizik da nastanu negativni efekti na poslovni rezultat i kapital banke zbog nemogućnosti banke da naplati potraživanja od tog lica iz razloga koji su posledica političkih, ekonomskih ili socijalnih rizika u toj zemlji (Barjaktarović, 2009, str. 22).

Vlade zemalja nekada su obezbeđivale osiguranje kredita, u cilju promovisanja lokalne trgovine, dok su danas većina državnih mera usmerena na osiguranje dugoročnih izvoznih kredita, a kratkoročni i srednjoročni krediti osiguravaju se od strane privatnog sektora (Renovica, 2010, str. 258).

Strah od gubitka proističe iz velikog broja rizika koji čine našu svakodnevnicu, pa je tako i u finansijskom poslovanju- želimo sigurnost i obezbeđenje na svakom polju. Prednost osiguranja kredita je, pored zaštite od finansijskog gubitka, jeftinija i brža realizacija, i tako ujedno deluje i psihološki na osiguranika odnosno zajmotražioca, i stabilnost poslovanja banke.

Jeste nepobitna činjenica to da je svest građana prema osiguranju kao obliku zaštite jos uvek niska, i to se reflektuje na to da premije osiguranja u Srbiji imaju veoma mali udeo u bruto domaćem proizvodu. Bez obzira, Srbija ima sve preduslove da postane zemlja u kojoj će ova vrsta osiguranja biti sve zastupljenija, a tako i ekonomski unaprediti našu zemlju.

Internet olakšava osiguravajućim kompanijama pristup visoko kvalitetnim i personalizovanim informacijama o svojim klijentima, pa samim tim smanjuje administrativne troškove vezane za prosleđivanje informacija. Obezbeđuju se novi proizvodi i usluge kao što su informacije o kreditu i zajmotražiocu, naplata i kreditna linija za kupovine koje se obavljaju putem interneta. Zato se upotrebom interneta od strane osiguravača, očekuje povećanje efikasnosti u zaključivanju ugovora, distribuciji, administraciji i obračunu štete, što ujedno smanjuje troškove (Renovica, 2010, str. 257). Globalizacija i elektronska trgovina predstavljaju ključne mogućnosti za razvoj osiguranja.

3.1 Osiguranje kredita i drugih finansijskih gubitaka

U toku razvitka zaštite imovinskih interesa nastala su osiguranja koja mogu da pokriju i razne finansijske gubitke osiguranika. Prema Zakonu o osiguranju 139/2014, u ovoj grupi imovinskih osiguranja najznačajnije su osiguranje kredita i osiguranje jemstva. Osiguranje kredita i jemstva u novije vreme beleži znatan razvitak.

Osiguranje kredita pripada kategoriji osiguranja imovine, odnosno imovinskih interesa. Kreditno osiguranje u svom suštinskom značenju ima zadatak da pruži zaštitu od neizvršenog plaćanja kreditnih obaveza, uključujući rizike kao što su:

- za privatni sektor: nelikvidnost i nemogućnost plaćanja
- za javni sektor: nedisciplinovano izvršavanje ugovornih obaveza
- za međunarodnu trgovinu: nemogućnost transfera novca (zbog političkih događaja ili mera vlade date zemlje) , zabrane uvoza i drugih restrikcija

Osiguranje kredita predstavlja ugovor koji zaključen između poverioca iz osnovnog posla s jedne strane, i osiguravača s druge strane. Poverilac je dužan da plaća premiju osiguranja. Istovremeno, poverilac je i osiguranik i korisnik osiguranja, pa ukoliko nastupi osigurani slučaj, osiguravač nadoknađuje poveriocu štetu koju je pretrpeo.

Ova vrsta osiguranjaima cilj da pruži poveriocu zaštitu u slučaju da dužnik ne izvrši svoju obavezu, odnosno ne vrati dug. Ukoliko dužnik ne ispoštuje rok za ispunjenje obaveze ili nastupanjem dužnikove insolventnosti nastaje osigurani slučaj. Kada nastupi osigurani slučaj nastaje i obaveza za osiguravača.

Osim navedene situacije kada je osiguranje zaključio poverilac (odnosno, banka koja odobrava kredit klijentima) , osiguranje kredita može da zaključ i zajmotražioc- na primer, kupac robe kupljene na kredit, pri čemu je korisnik osiguranja njegov poverilac, tj. Dobavljač robe. Za razliku od prethodnog, ovopredstavlja takozvano osiguranje za račun treće osobe. Kupac, tj. zajmotražioc zaključuje ovu vrstu osiguranja kada to proizilazi iz ugovora o odobravanju kredita, jer zaključenje ugovora o osiguranju može biti jedan od uslova za odobrenje kredita. Plaćanje premije je na osiguraniku, odnosno zajmotražiocu iz osnovnog posla.

Prednost osiguranja kredita je, pored sigurnije, jeftinije i brže realizacije to da deluje psihološki na osiguranika i stabilnost poslovanja.

Osiguranje jemstva podrazumeva ona osiguranja koja imaju za cilj da isplate naknadu iz osiguranja za slučaj da poverilac pretrpi finansijski gubitak zbog neizmirivanja obaveza lica sa kojim je u ugovornom odnosu. Bilo je teško utvrditi da li je u konkretnom poslu osiguranja reč o osiguranju jemstva ili kredita, pa su sudovi polazili od toga da li je u polisi upotrebljena reč jemstvo ili osiguranje. Na ovu vrstu osiguranja se primenjuju opštiuslovi koji se odnose na sva osiguranja imovine i opšta pravila ugovornog prava. Između ove dve reči postoje razlike koje su tehničke i pravne prirode pa se one posmatraju kao odvojene vrste osiguranja (Pak, 2011, str. 25).

U osiguranje finansijskih gubitaka spadaju svi gubici vezani za zaposlenje, gubitak dobiti, neočekivane komercijalne gubitke, gubitke tržišne vrednosti, gubitak zakupnine odnosno prihoda, indirektno komercijalne gubitke. Tu spadaju i :

- Osiguranje od opasnosti prekida rada usled opasnosti od požara
- Osiguranje od opasnosti prekida rada usled opasnosti od loma mašina
- Osiguranje raznih priredbi zbog atmosferskih padavina
- Osiguranje od šteta zbog otkupa lažnih inostranih sredstava
- Osiguranje od štete koja su povezana sa sredstvima na tekućim računima građana, platnim i kreditnim karticama i sva druga osiguranja različitih finansijskih gubitaka

Osiguranje naplate potraživanja predstavlja zaštitu od rizika neplaćanja jednog ili više kupca koji su nastali usled loše finansijske situacije ili bankrota dužnika. On omogućava prodaju proizvoda ili usluga na odloženo plaćanje, a da pri tome osiguravač-poverilac bude siguran da će svoja potraživanja naplatiti. Korist čini i to što kupci ne moraju da se uslovljavaju pribavljanjem bankarskih garancija i akreditiva, čime se povećava konkurentnost ponude osiguravajuće kompanije bez izlaganja dodatnim rizicima.

4. Podela kreditnog osiguranja

U zavisnosti od sistema, postoji više podela kreditnog osiguranja, kao što je podela po suštini na „delkredere“, kaucijsko i osiguranje protiv zloupotrebe poverenja. Drugu podelu mozemo izvršiti na osnovu vrste rizika pokrivenih osiguranjem u koju spadaju: osiguranje protiv komercijalnih rizika, osiguranje protiv političkih rizika i osiguranje protiv katastrofalnih rizika. Takođe je bitna podela prema sedištu dužnika gde postoje međunarodna i domaća kreditna osiguranja. Po dužini trajanja razlikujemo kratkoročna, srednjeročna i dugoročna.

4.1 Podela kreditnog osiguranja po suštini

U daljem tekstu bice detaljnije obrađena svaka od ove tri podele po sustini a to su „delkredere“, kaucijsko osiguranje i osiguranje protiv zloupotrebe poverenja.

4.1.1 „Delkredere“ osiguranje

Delkredere osiguranje je osiguranje od kreditnog rizika koje sa osiguravačem zaključuje sam poverilac, dok dužnik o zaključenom osiguranju ne mora da zna. Kreditni rizik je mogućnost da kredit neće biti vraćen u roku ili da neće uopšte biti vraćen banci. U ovoj vrsti osiguranja, banka se pojavljuje kao korisnik osiguranja, dok se osiguravač ugovorom obavezuje da će nadoknaditi gubitak koji bi pretrpela ukoliko dužnik ne izmiri dugovanje. Ako nastupi osigurani slučaj odnosno kašnjenje ili neplaćanje, osiguravač ima pravo na regres prema dužniku. Ova vrsta osiguranja se najčešće koristi kada su osiguranici banke, koje redovno odobravaju kredite uz razne vrste sredstava obezbeđenja.

4.1.2 „Kaucijsko“ ili garancijsko osiguranje

Kaucijsko osiguranje, za razliku od delcredere osiguranja, zaključuje sam zajmotražioc kao osiguranik u korist banke.

U ugovoru o kreditu banka- poverilac može dužniku usloviti obavezu osiguranja potraživanja. Ukoliko dužnik ne izvršava svoje obaveze iz kredita prema banci, osiguravač je dužan da joj isplati štetu. To znači da u kaucijskom osiguranju postoje pravni odnosi između tri osobe: osiguravača i dužnika (koji je ugovarač osiguranja) i

osiguravača i poverioca, pa iz toga proizilaze dva ugovora. Prvi gde dužnik plaća osiguravaču premiju, i drugi gde osiguravač u slučaju nastupanja osiguranog slučaja vrši isplatu dužnikove obaveze.

Dužnik ima obavezu da plaća ugovorenu premiju osiguravaču, a osiguravač za dužnika izdaje polisu kaucijskog osiguranja. Iako banka nije zaključila ugovor o osiguranju, ona na osnovu ugovora i polise koju joj je dostavio zajmotražioc pri zaključenju ugovora o kreditu, može da zahteva isplatu sume ukoliko dođe do neizvršenja obaveza. Isplatu vrši osiguravač, koji može kasnije da se regresira od dužnika.

Na osnovu navedenog, zaključujemo da kaucijsko osiguranje ima obeležje osiguranja koje se zaključuje za račun treće osobe.

4.1.3 Osiguranje protiv zloupotrebe

Osiguranje protiv zloupotrebe poverenja predstavlja poslodavčevo obezbeđenje od šteta koje može da pretrpi usled krivičnih radnji svojih zaposlenih. Pod zloupotrebom se uglavnom podrazumeva utaja, pronevera, pljačka novca ili hartija od vrednosti (Renovica, 2010, str. 243). Obeštećenje osiguranika podrazumeva se do iznosa štete, koju osiguranik pretrpi, i ne više od tog iznosa.

Ovom vrstom osiguranja se mogu pokriti i štete nanete trećim licima, koje su nastale usled namernih ranji od strane zaposlenih.

4.2 Podela kreditnog osiguranja prema vrsti rizika

Ova podela se vrši na osnovu rizika pokrivenih osiguranjem u koju spadaju osiguranje protiv komercijalnih rizika, osiguranje protiv političkih rizika i osiguranje protiv katastrofalnih rizika. Pored komercijalnih kreditnih rizika, koje uglavnom obezbeđuju osiguravajuća društva, osiguranje kredita može da zaštiti od nekomercijalnih rizika koje osigurava država, kao što su politički rizici.

U daljem tekstu biće definisana svaka od ovih vrsta kreditnog osiguranja.

4.2.1 Komercijalni rizici

Komercijalni rizici podrazumevaju opasnost da banka pretrpi štetu zbog dužnikove nemogućnosti da vrati dug, u koje spadaju prestanak platežne sposobnosti dužnika (insolventnost), kašnjenje u ispunjenju obaveze, neplaćanje duga ni sa

produženjem roka, stečaj nad imovinom dužnika. Po pravilu, komercijalne rizike pokrivaju privatni osiguravači.

Kod komercijalnih rizika, naknada štete isplaćuje se iz fondova osiguranja, dok se za nekomercijalne rizike naknada koristi iz akumuliranih fondova od premije, i iz državne kalkulacije.

Nekomercijalni rizici osiguravaju se isključivo u međunarodnoj robno- novčanoj razmeni gde je osiguravač država ili njene odgovarajuće institucije. U nekomercijalne rizike spadaju rizici kao što su:

1. Politički događaj od uticaja na funkcionisanje države ili rat u zemlji dužniku	5. Elementarne nepogode i nesreće katastrofalnih razmera i posledica, uključiv i na objektima, poslovnica, filijalama, skladištima u inostranstvu
2. Moratorijum na plaćanja odnosno zabrana iznosa konvertibilnih deviza u inostranstvo	6. Iznenadne državne mere nacionalizacije, eksproprijacije, konfiskacije
3. Jednostrani raskid kupoprodajnog ugovora od strane uvozne zemlje, ili naknadna zabrana uvoza	7. Onemogućavanje raspolaganja imovinom u inostranstvu u trajanju preko godinu dana, kao posledica mere nadležne države
4. Zaplena, uništenje ili oštećenje robe na putu	

4.2.2 Politički rizici

Najšire definisanje političkih rizika su sve aktivnosti države koja rezultira smanjenjem vrednosti i kapitala osiguravajućeg društva. Oni se javljaju kao posledica aktivnosti same države i ne treba ih poistovećivati sa rizikom od terorizma, kidnapovanja i drugih. U slučaju osiguranja kredita, politički rizici obuhvataju sve političke mere države dužnika, koje mogu dovesti do nemogućnosti vraćanja duga, ili insolventnosti.

Osiguranje od direktnih političkih rizika su mere mere preduzete od strane države direktno protiv dužnika (nacionalizacija, konfiskacija), i štete na njegovoj imovini tokom političkih nemira.

Indirektni politički rizici su mogućnosti preduzimanja mera od strane države dužnika i njenih institucija, koje odvođe do nemogućnosti izvršenja obaveza od strane dužnika. U ove rizike spadaju: otkazivanje trgovinskih ugovora, zabrana plaćanja i transfera itd. (Renovica, 2010, str. 245)

Pri osiguravanju od političkih rizika pored osiguravača, pritiče i pomoć država je Politički rizici se takođe odnose na rat, revoluciju, nekonvertibilnost valute, eksproprijaciju, kao i promene regulative koja se odnosi na uvoz i izvoz.

4.2.3 Katastrofalni rizici

Pod katastrofalnim rizicima se podrazumevaju rizici koji mogu da ostave trajne posledice, uključujući mogućnost nastanka štete na imovini, i nastanak velikih šteta kojima je društvo izloženo u celini. Te štete su često vrlo velikih razmera, pa je potrebna dodatna pomoć.

Katastrofalni rizici podrazumevaju velike gubitke koje pojedinac često ne može sam da nadoknadi, pa je u tom slučaju osiguranje neophodno. Do takvih gubitaka dolazi usled dejstva prirodnih sila, ali i usled dejstva samog čoveka.

Štete koje nastaju pod ovim okolnostima mogu da budu posredne i neposredne. Naknada štete se vrši samo za neposredne štete, isključivo u slučaju definitivnog gubitka finansijskih sredstava. U nekim slučajevima moguća je i naknada štete izazvana privremenim gubitkom likvidnih sredstava.

Definitivni gubitak finansijskih sredstava uključuje insolventnost dužnika, stečaj, nemogućnost naplate putem prinudnog izvršenja, i prinudne mere zemlje u kojoj dužnik posluje. Privremeni gubitak može da naruši poslovanje osiguranika, ako dužnik nije mogao da naplati svoje potraživanje usled dejstava katastrofalnih rizika. Isto tako funkcioniše i pokrivenost političkim rizicima, zbog kojih je osiguranik privremeno u nemogućnosti da naplati svoja potraživanja. U to se računaju mere države dužnika koje su posledica katastrofalnih događaja u zemlji dužnika, a privremenog su karaktera (Renovica, 2010, str. 247).

4.3 Podela kreditnog osiguranja prema sedištu dužnika

Tokom razvoja trgovine stari odnosi među zemljama postali manje pouzdani, pa su osiguravajuća društva smatrala da posluju sa više rizika. Zbog toga vlade zapadnih zemalja primoravaju osiguravajuće kompanije da razvijaju novu granu osiguranja, osiguranje kredita datih u zemlji, dok su za osiguranje izvoznih kredita formirane državne organizacije (Renovica, 2010, str. 237).

Zato imamo podelu prema mestu dužnika koju možemo izvršiti na domaća kreditna osiguranja i međunarodna kreditna osiguranja. *U daljem izlaganju predstavlicem te podele, sa akcentom na domaća kreditna osiguranja, i njihovim konkretnim primerima.*

4.3.1 Međunarodna kreditna osiguranja

Međunarodno kreditno osiguranje se neziva i osiguranje izvoznih potraživanja. Poslednjih pedeset godina primorano je da se razvije kao zasebna vrsta osiguranja.

Ugovor o ove vrste osiguranja izvoznik kao poverenik, zaključuje sa osiguravačem, prema kom se osiguravač obavezuje da će platiti potraživanja od inostranog dužnika, ukoliko dođe do neizvršavanja obaveza od strane poverenika.

U Srbiji postoji Fond za osiguranje i finansiranje spoljnotrgovinskih poslova koji bavi osiguranjem komercijalnih i nekomercijalnih rizika u spoljnotrgovinskom poslovanju.

Poslovi koje ovaj fond obavlja su: osiguranje, finansiranje izvoznih poslova, refinansiranje izvoznih poslova banaka, preuzimanje obaveza banaka i drugih finansijskih institucija prouzrokovanih neplaćanjem ili neizvršavanjem obaveza domaćih lica u izvoznom poslovanju. Sredsta za osnivanje i funkcionisanje ovog fonda koriste se iz premija osiguranja, donacija itd. (Renovica, 2010, str. 248).

Predmet ove vrste osiguranja kredita mogu biti :

- potraživanja od inostranih dužnika protiv komercijalnih rizika;
- potraživanja od inostranih dužnika protiv komercijalnih rizika uključujući i period pripreme za izvoz;
- potraživanja u vezi s izvozom robe, investicionim radovima i vršenjem usluga u inostranstvu na kredit;
- potraživanja iz prodaje robe ili usluga stranom kupcu naplatom uz da priloži isprave;
- potraživanja u vezi s proizvodnjom robe za izvoz po specijalnim porudžbinama

Na finansijskom tržištu postoje konkurenti osiguranja u međunarodnoj trgovini, a to su proizvodi koji su alternative osiguranju- faktoring i dokumentarni akreditiv.

Zbog tržišne nestabilnosti i smanjenog obima pokrića od strane osiguravača kredita, tražnja za dokumentarnim akreditivom i faktoringom je porasla. Ovi instrumenti su uticali da se održe svi poslovi i ne zakaže trgovina.

Odluka o tome da li se opredeliti za faktoring ili osiguranje kredita zavisi od toga šta zajmotrazioc ili banka želi, ali se smatra osiguranje kredita iziskuje manje troškova od faktoringa, sto čini njegovu prednost.

4.3.2 Domaća kreditna osiguranja

U domaćim kreditnim poslovima osiguranja, o kojima ćemo govoriti u nastavku izlaganja, svi učesnici su u jednoj zemlji, poverilac je pravno lice, a dužnik fizičko lice. Putem njih osiguravaju se potraživanja pravnih lica od fizičkih, u koja spadaju:

- osiguranje od rizika nenaplate odobrenih potrošačkih kredita
- osiguranje potraživanja osiguranika u vezi sa odobrnim stambenim kreditom

- osiguranje kredita za unapređenje privredne delatnosti
- osiguranje potraživanja iz poslova finansijskog lizinga,
- osiguranje kredita usled nezaposlenosti
- osiguranje kredita u slučaju smrti usled nezgode i druga

4.3.2.1 Osiguranje rizika nenaplate potrošačkih kredita

U ovom delu su prikazani i opisani potrebni dokumenti pri osiguravanju i kreditiranju, kao i primer ugovora osiguranja potrošačkog kredita.

Ova vrsta osiguranja osigurava potraživanje banke ili trgovačke firme, pravnog lica od fizičkih lica, koje je nastalo po osnovu odobrenog potrošačkog kredita. U našoj zemlji, potrebni uslovi i dokumenti za zaključenje ovog osiguranja su ti da je kredit obezbeđen blanko solo menicom ili hipotekom na nekoj dužnikovoj imovini, koja je osigurana od osnovnih i dopunskih rizika sa vinkulacijom polise na ime poverioca, za svo vreme trajanja kredita.

Blanko solo menica je jednostrana pismena izjava izdavaoca menice kojom se on obavezuje da će u ugovoreno vreme i na ugovorenom mestu isplatiti označenu sumu novca licu imenovanom u menici ili drugom licu po njegovoj naredbi. Menica se naplaćuje sa računa privrednog subjekta ili fizičkog lica dostavljanjem naloga za naplatu banci u kojoj dužnik ima otvoren račun.

Hipoteka je založno pravo na nepokretnosti, koje daje ovlašćenje poveriocu da u slučaju ako dužnik ne isplati dospeli dug, može da izmiri svoje potraživanje iz vrednosti hipotekarne nepokretnosti, u čijoj god se svojini se ona nalazi. *Prilog br.1*

Vinkulacija polise je ustupak prava na isplatu sume osiguranja u korist banke, u slučaju nastupanja osiguranog slučaja, odnosno štete. To znači da će osiguravajuće društvo, ako nastupi osigurani slučaj, sumu osiguranja isplatiti banci umesto osiguraniku ili ugovaraču osiguranja. *Prilog br.2*

U skorije vreme davaoci kredita su sve više postali svesni opasnosti od smrti korisnika, nezaposlenosti ili trajnog invaliditeta, pa se javljaju dva dodatna osiguranja a to su **životno osiguranje kredita u slučaju smrti dužnika** i **osiguranje kredita za slučaj nezaposlenosti**. Prvo predstavlja osiguranje isplate kredita u slučaju smrti dužnika. Osiguranje za slučaj nezaposlenosti obezbeđuje korisniku pokrivenost gubitka zarade za 12 meseci.

Postoje sledeće vrste osiguranja potrošačkih kredita:

- za slučaj smrti plaća se ostatak kredita u ratama
- za slučaj trajne nesposobnosti za rad plaćaju se kreditne obaveze do poslednje rate (osim prvih 14 dana)

- za slučaj nezaposlenosti usled otkaza vrši se isplata mesečnih kreditnih obaveza najduže do 3 meseca (osim prvih 14 dana).

4.3.2.2 Osiguranje rizika isplate odobrenih stambenih kredita

Osiguranje rizika isplate odobrenih stambenih kredita osigurava potraživanje davaoca kredita od dužnika, po osnovu kredita odobrenog za kupovinu ili izgradnju nepokretnosti. Instrument obezbedjenja je hipoteka na kupljen stan, uz obligaciju zajmotražioca da stan osigura od svih osnovnih i dopunskih rizika, i tu polisu vinkuliše u korist banke za vreme trajanja ugovornog odnosa. Pravo na naknadu štete osiguranik dobija nakon nenaplate potraživanja od dužnik. Nakon utvrđivanja odštetnog zahteva i visine naknade, naknada se isplaćuje u ratama, kao što i dužnik otplaćuje kredit (Renovica, 2010, str. 253).

5. Ugovor o osiguranju kredita

Ugovori o osiguranju kredita se dele na pojedinačne i opšte. Pojedinačnim ugovorima osiguravaju se pojedinačno krediti dati poznatim licima. Opšti ugovori o osiguranju kredita se dele na osiguranje kredita datih određenim licima ili preduzećima i na osiguranje svih kredita.

Opštim ugovorom o osiguranju kredita datih određenim licima su određeni krediti automatski pokriveni osiguranjem ako su dati osobama koje su u ugovoru navedene, i ako ne prelaze ugovoreni limit kredita dužnika. U ugovoru o osiguranju svih kredita su osigurani svi krediti banke, koje ona kao osiguranik želi ponuditi osiguravaču (Renovica, 2010, str. 255) Osiguravač je nakon toga u mogućnosti da ispita kreditnu sposobnost osiguranikovih dužnika, i odredi njegov limit.

Ugovor se zaključuje na osnovu ponude osiguranika , ili u ređe, na osnovu ponude osiguravača. Ukoliko poverilac želi da osigura kredite potrebno je da osiguravaču prikaže podatke o budućem korisniku kredita, o uslovima odobravanja kredita, i slično (Renovica, 2010, str. 255).

Podnošenje zahteva osiguranika za zaključenje Ugovora o osiguranju kredita regulisano je isto kao i kod osiguranja domaćih, izvoznih kredita ilik od osiguranja drugih imovinskih interesa.

U sledećim poglavljima ce biti bliže prikazana izrada ugovora u osiguranju , sa tehnološkog aspekta.

5.1 Elementi ugovora o osiguranju

Kada je predlog nacrtu ugovora o osiguranju prihvaćen od strane osiguranika, i kada su sprovedene sve radnje koje je dužan da izvrši pre zaključenja ugovora, preuzimač rizika pristupa izradi Ugovora o osiguranju. Ugovor o osiguranju kredita i drugih imovinskih interesa obavezno treba da sadrži sledeće elemente:

- Preambulu ugovora, koju čini imenovanje ugovornih strana i pravni osnov za zaključenje ugovora
- Predmet osiguranja (definiše se vrsta i namena kredita, odnosno potraživanja koja se osiguravaju)
- Trajanje osiguranja, gde se navodi momenat počinjanja i završetka obaveze osiguravača
- Premija osiguranja

- Slučajevi u kojima nastaje obaveza osiguravača (definišu se slučajevi u kojima osiguranik ima pravo na naknadu iz osiguranja)
- Isključenje obaveze osiguravača
- Sprečavanje osiguranog slučaja
- Podnošenje odštetnog zahteva
- Osigurana suma (tačno definisanje eventualne maksimalne obaveze osiguravača. Pri tome je vrlo važno naglasiti da se osigurana suma utvrđuje u dinarima prema srednjem kursu NBS na dan kada je kredit pušten u korišćenje)
- Naknada iz osiguranja
- Obaveza osiguranika po prijemu naknade iz osiguranja
- Sudska nadležnost (određivanje suda nadležnog za eventualne sporove)

5.2 Osigurani predmet

Osigurani predmet u ovoj vrsti osiguranja su kreditno potraživanje i dužnik kao element kredita. Pod pojmom kreditnog potraživanja spadaju svi iznosi koje osiguranik potražuje za isporučenu robu ili usluge, uz uslov da su fakturisani. Tu se konkretno misli na cenu za isporučenu robu ili izvršene usluge, ugovorene kamate na kredit, dok ostala potraživanja ovim ugovorom nisu pokrivena (Renovica, 2010, str. 256).

5.3 Trajanje osiguranja i premija osiguranja

Trajanje osiguranja se definiše prilikom zaključenja ugovora o osiguranju. Tu se utvrđuje rok otplate kredita i da li je isti u skladu sa uslovima osiguranja i tarifom premija. Trajanje kreditiranja je bitan uslov za dalje utvrđivanje visine rizika i visine premije. Po pravilu duži rok kreditiranja predstavlja veći rizik i primenjuje se viša premijska stopa.

Istovremeno sa zaključenjem ugovora, vrši se obračun premije osiguranja. Osnovicu za obračun premije čini, ako nije drugačije ugovoreno, iznos kredita odnosno osigurana suma preračunata po srednjem kursu NBS na dan obračuna premije. Zbog specifičnosti kreditnih osiguranja u ugovor o osiguranju se unosi premijska stopa umesto iznosa premije osiguranja.

Premiju osiguranja osiguranik plaća odjednom unapred, za ceo period trajanja osiguranja, po stopi koja je utvrđena tarifom. Tako obračunatu premiju i porez na premiju neživotnih osiguranja, ako je zakonom propisan porez na tu vrstu neživotnog osiguranja, osiguranik je dužan da plati u propisanom roku, nakon dana od prijema fakture.

Fakturisanje premije se vrši na formularu određenom za to, na fakturi, koja sadrži sledeće elemente: broja fakture i datum, poziv na broj ugovora, naziv osiguranika, iznos premije u dinarima i stranoj valuti, broj računa i rok plaćanja.

5.4 Naknada i učešće osiguranika u šteti

Kada nastupi osigurani slučaj, osiguravač će osiguraniku naknaditi štetu do iznosa nenaplaćenog potraživanja, a najviše do osigurane sume. Visina naknade određuje se u zavisnosti od visine štete koju je osiguranik pretrpeo usled nastupanja osiguranog slučaja.

Učešće osiguranika u štetama se uglavnom ugovara kako bi i sam osiguranik učestvovao u izbegavanju nastanka štete i realizovao svoja potraživanja.

Osiguranici, u nekim slučajevima, kao na primer kod izvoznih kredita, nisu zainteresovani za učešće u šteti, već su zahvaljujući ovom osiguranju u situaciji da mogu da izvezu robu na kredit i kupcima sumnjive istorije.

Ugovaranje učešća osiguranika u štetama može da se ugovori u dva oblika, kao franšiza i u obliku samopridržaja.

Odbitna franšiza se ugovara uglavnom kod osiguranja domaćih kredita, a ređe kod osiguranja izvoznih. Iznos se utvrđuje nezavisno od same štete. Često se pojavljuje i ugovaranje agregatne franšize, koja podrazumeva da se štete do određenog limita ne isplaćuju u celosti. Samopridržaj se utvrđuje i izražava u procentu od štete koja nastupi, i za razliku od franšize, ne može se otkupiti doplatkom na premiju osiguranja, pa tako jedan deo štete snosi sam osiguranik (Renovica, 2010, str. 257).

U prilogu br.3 se nalazi primer Ugovora o osiguranju potraživanja po osnovu potrošačkih kredita, kompanije Dunav osiguranje a.d.o Beograd.

DEO IV

Finansijsko izveštavanje u osiguranju

Cilj finansijskog izveštavanja je pružanje relevantnih informacija onima koji su zainteresovani za poslovanje nekog osiguravajućeg društva, njegove poslovne reputacije i njegove efekte. Tu se ubrajaju akcionari (sadašnji i potencijalni), davaoci kapitala poput kreditora i poverioca, poslovni partneri, država i njene agencije, kao i zaposleni. Tako za njih finansijski izveštaji predstavljaju krucijalni izvor informacija. Čitanjem i analiziranjem čitavog seta ovih finansijskih izveštaja mogu saznati o ostvarenim efektima poslovanja preduzeća. Njih čini skup informacija o finansijskom položaju, novčanim tokovima i promenama na kapitalu jednog osiguravajućeg društva.

Analizom finansijskih izveštaja istražuju se odnosi i veze koje postoje između pozicija bilansa stanja, bilansa uspeha i izveštaja o tokovima gotovine tako da se omogući korektna ocena finansijskog položaja uspešnosti i likvidnosti poslovanja (Knežević, 2012, str. 105).

Da bi mogli uspešno da analiziramo finansijske izveštaje, moramo jasno definisti i razlikovati računovodstvene *proizvode rada* kao što su: računovodstveni podaci, računovodstvene informacije, odnosno finansijske i računovodstvene izveštaje.

Računovodstveni podatak je podatak proizišao iz računovodstvene obrade koji izražava neutralno izvesnu činjenicu (Petrović, 2010, str. 22). Samo na osnovu njega ne bi mogli da se donose nikakvi zaključci, ali poređenjem sa podatkom i realizacijom iz prošle godine je već drugačije.

Računovodstvena informacija je učinak računovodstvene obrade podataka koji je orjentisan na problem, i kao takav podloga za donošene poslovnih odluka (Petrović, 2010, str. 22). Do računovodstvenih informacija se dolazi obradom računovodstvenih podataka odnosno analizom finansijskih izveštaja. Tako dobijene informacije saopštavaju se u računovodstvenim izveštajima.

Društva za osiguranje, kao profitabilne institucije, u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji, dužna su da sastavljaju i objavljuju finansijske izveštaje za tekuću poslovnu godinu. U finansijske izveštaje spadaju: *Bilans stanja*, *Bilans uspeha*, *Izveštaj o tokovima gotovine*, *Izveštaj o promenama na kapitalu*, *Napomene uz finansijske izveštaje*, *Statistički aneks*.

Bilans stanja je računovodstveni finansijski izveštaj koji pokazuje bilansnu imovinu sa jedne strane (aktiva), i način finansiranja te imovine sa druge strane (pasiva). Aktivu čine tekuća sredstva (gotovina i gotovinski ekvivalenti, kratkoročna finansijska sredstva, potraživanja od dužnika, zalihe itd.) Pasivu čine tekuće obaveze, netekuće obaveze i glavnica (akcionarski kapital, rezerve, zadržana dobit, manjinski interesi).

Bilans uspeha je finansijski izveštaj koji oslikava da li preduzeće posluje profitabilno, odnosno da li ostvaruje dobitak u određenom vremenskom intervalu

(mesečnom, kvartalnom ili godišnjem). U njemu su prikazani prihodi, troškovi i ono što preostaje – profit (dobitak).

Izveštaj o tokovima gotovine pokazuje način na koji promene na računima bilansa uspeha i prihodi utiču na gotovinske ekvivalente.

Izveštaj o promenama na kapitalu je deo izveštaja u kose se prikazuju podaci o promenama (povećanjima i smanjenjima) kapitala društva u toku poslovne godine, nemenjen vlasnicima kapitala.

Napomene uz finansijske izveštaje prate predhodne finansijske izveštaje i imaju za cilj da pruže detaljniji opisinformacija koje su iskazane.

Statistički aneks prikazuje dodatne podatke za statističko praćenje i izveštavanje o finansijskom položaju kao i rezultatima poslovanja osiguravajućeg društva.

1. Specifičnosti u izradi finansijskih izveštaja u osiguranju

Ono što izdvaja finansijske izveštaje u osiguranju od drugih su složenost osnovnih transakcija i specifičan računovodstveni tretman, kao i neizvesnost u vezi sa transakcijama. Sastavljanje bilansa uspeha u osiguravajućim društvima zasniva se na drugačijim pravilima u odnosu na bilanse uspeha preduzeća i banaka, koja imaju drugačiju i formu i sadržinu.

Društva za osiguranje u obavezi su, pored utvrđivanja zbirne dobiti i gubitaka po svim poslovima, da sastavljaju pojedinačne bilanse uspeha za svaku pojedinačnu vrstu osiguranja za koju su registrovana da obavljaju. Tu spadaju:

- *Bilans uspeha za životna osiguranja;*
- *Bilans uspeha za dobrovoljno penzijsko osiguranje;*
- *Bilans osiguranja od nezgode i dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja;*
- *Bilans osiguranja motornih vozila-kasko, šinskih vozila-kasko i obaveznog osiguranja u saobraćaju;*
- *Bilans ostalih osiguranja, ostalih osiguranja od odgovornosti i drugih vrsta neživotnih osiguranja, a u zavisnosti od vrsta poslova za koje osiguravajuće društvo dobilo dozvolu (Jeremić, 2012, str. 40).*

Godišnji izveštaj o poslovanju društva za osiguranje sadrži: pismo generalnog direktora, uvod, osnovne podatke o društvu za osiguranje, imena menadžmenta i organizaciju upravljanja, osnovni kapital i akcije, finansijske pokazatelje poslovanja (analiza premija i šteta, fakturisana realizacija, naplaćena premija, likvidirane štete, analiza osiguranja po vrstama itd.) , izveštaj nezavisnog revizora i finansijske izveštaje.

1.1 Poslovni funkcionalni prihodi

Glavni prihodi društva za osiguranje iskazani su u okviru pozicije poslovnih funkcionalnih prihoda. To su prihodi od premija osiguranja i saosiguranja, od premija reosiguranja, od deponovanja i ulaganja sredstava tehničkih rezervi osiguranja, retrocesije i ostali poslovni prihodi.

Društva za osiguranje u bilansu uspeha, ne iskazuju knjižene prihode od premije osiguranja i saosiguranja, koji su iskazani u bruto bilansu osiguravača već obračunatu bruto premiju osiguranja koja se utvrđuje korekcijom proknjiženih prihoda od premije osiguranja i saosiguranja za iznos razlike prenosne premije osiguranja na početku i na kraju godine ili direktno na bazi analitičkih evidencija, tako što se fakturisana premija osiguranja i saosiguranja umanjuje za iznos obračunatog poreza (Jeremić, 2012, str. 42)

1.2 Poslovni funkcionalni rashodi

Rashode čine operativni rashodi kao što su dugoročna rezervisanja za štete, naknada šteta, od promene rezervacija šteta, troškovi sprovođenja osiguranja, troškovi amortizacije i ostali troškovi.

Bitnu karakteristiku finansijskog izveštaja u formalnom i suštinskom smislu, čini **podbilans** u kome se prezentuju troškovi sprovođenja osiguranja osiguravača (Jeremić, 2012, str. 41).

Troškovi sprovođenja osiguranja, odnosno troškovi realizacije imaju značajno učešće u ceni osiguranja, i pokrivaju sve one rashode koje ima društvo za osiguranje u procesu obavljanja delatnosti. Tu spadaju: početna cena pribave proizvoda, redovni troškovi vezani za održavanje proizvoda i dodatni troškovi.

1.3 Analiza bilansa uspeha na primeru Dunav osiguranje a.d.o

U narednom primeru ćemo komentarisati bilans uspeha na primeru kompanije Dunav osiguranja² za 2011, 2012 i 2013 godinu. Podaci su preuzeti sa (Agencija za privredne registre)

² Kompanija Dunav osiguranje a.d.o najveća kuća na tržištu osiguranja u našoj zemlji, sa tradicijom dugom 140 godina. Dunav osiguranje je lider na domaćem tržištu osiguranja, i jedina domaća kompanija registrovana za sve vrste osiguranja. Sa 29 glavnih filijala i oko 600 prodajnih mesta, kompanija ima snažnu poslovnu mrežu, koja se neprestanim usavršavanjem poslovanja i razvitkom informacionog sistema približava standardima velikih evropskih osiguravajućih kompanija. Sva istraživanja tržišta ukazuju da je Kompanija Dunav osiguranje najjači srpski brend u osiguranju.

Primer 1: BILANS USPEHA ZA PERIOD 1. JANUAR - 31. DECEMBAR 2013, 2012, 2011

(u 000 din.)

AO P	pozicija	2013	2012	2011
201	I. POSLOVNI (FUNKCIONALNI) PRIHODI (202+209-215+216+217+218)	16.943.969,00	16.262.997,00	14.429.881,00
202	1. Prihodi od premija osiguranja i saosiguranja (203+204-205-206- 207+208)	15.976.167,00	14.923.496,00	13.247.785,00
203	1.1. Obračunata premija životnih osiguranja i saosiguranja	1.262.589,00	1.096.513,00	802.610,00
204	1.2. Obračunata premija neživotnih osiguranja i saosiguranja	16.265.778,00	16.776.767,00	14.632.511,00
205	1.3. Premija prenetu u saosiguranje - pasivna	187.653,00	410.365,00	330.522,00
206	1.4. Premija prenetu u reosiguranje	1.581.994,00	1.649.405,00	1.650.395,00
207	1.5. Povećanje prenosnih premija osiguranja i saosiguranja	-	890.014,00	206.419,00
208	1.6. Smanjenje prenosnih premija osiguranja i saosiguranja	217.447,00	-	
216	4. Prihodi od poslova neposredno povezanih s poslovima osiguranja	209.554,00	187.743,00	180.826,00
217	5. Prihodi od deponovanja i ulaganja (investiranja) sredstava tehničkih rezervi osiguranja, reosiguranja i retrocesija	617.944,00	1.117.110,00	941.985,00
218	6. Ostali poslovni prihodi	140.304,00	34.648,00	59.285,00
219	II. POSLOVNI (FUNKCIONALNI) RASHODI (220+228+236-237-246+247- 248+249+250+251)	9.165.850,00	9.014.544,00	7.631.851,00
220	1. Rashodi za dugoročna rezervisanja i funkcionalne doprinosi (221+ 222+223+224+225+226+227)	2.013.232,00	1.883.538,00	1.312.203,00
221	1.1. Matematička rezerva životnih osiguranja, osim dobrovoljnog penzijskog osiguranja	627.010,00	612.973,00	464.321,00
223	1.3. Doprinosi za preventivu	352.697,00	314.499,00	277.653,00
224	1.4. Vatrogasni doprinosi	-	17.032,00	22.826,00
225	1.5. Doprinosi Garantnom fondu	275.425,00	281.939,00	213.587,00
226	1.6. Rezervisanja za izravnjanje rizika	479.167,00	369.654,00	333.816,00

227	1.7. Ostali rashodi za dugoročna rezervisanja i funkcionalne doprinose	278.933,00	287.441,00	-
228	2. Rashodi naknada šteta i ugovorenih iznosa (229+230+231 +232+233-234-235)	7.763.402,00	7.505.210,00	7.272.802,00
229	2.1. Likvidirane štete i ugovoreni iznosi životnih osiguranja	325.241,00	191.580,00	146.089,00
230	2.2. Likvidirane štete neživotnih osiguranja	6.962.158,00	7.051.291,00	6.911.487,00
231	2.3. Likvidirane štete - udeli u štetama saosiguranja	26.499,00	12.418,00	10.516,00
232	2.4. Likvidirane štete - udeli u štetama reosiguranja i retrocesija	15.627,00	486.549,00	18.227,00
233	2.5. Rashodi izvidjaja, procene, likvidacije i isplate naknada šteta i ugovorenih iznosa	745.484,00	709.854,00	764.764,00
234	2.6. Prihodi od učešća saosiguranja u naknadi šteta	56.159,00	236.781,00	99.543,00
235	2.7. Prihodi od učešća reosiguranja i retrocesija u naknadi šteta	255.448,00	709.701,00	478.738,00
236	3. Rezervisane štete - Povećanje (238-239+240-241+242-243+244-245) > 0	-	1.200.304,00	-
237	3. Rezervisane štete - smanjenje (238-239+240-241+242-243+244-245) < 0	313.644,00	-	1.278.472,00
238	3.1. Rezervisane štete životnih osiguranja	6.696,00	17.739,00	9.351,00
239	3.2. Rezervisane štete životnih osiguranja	8.522,00	5.522,00	9.317,00
240	3.3. Rezervisane štete neživotnih osiguranja	1.420.342,00	2.561.629,00	1.352.954,00
241	3.4. Rezervisane štete neživotnih osiguranja	1.732.430,00	1.373.273,00	2.631.448,00
242	3.5. Rezervisane štete saosiguranja, reosiguranja i retrocesija	4.961,00	4.771,00	1.091,00
243	3.6. Rezervisane štete saosiguranja, reosiguranja i retrocesija	4.691,00	5.040,00	1.103,00
246	4. Regres - prihodi po osnovu regresa	404.255,00	960.288,00	298.227,00
248	6. Smanjenje ostalih tehničkih rezervi - neto	529.440,00	1.071.177,00	28.873,00
249	7. Rashodi za bonuse i popuste	511.437,00	373.897,00	308.744,00
250	8. Rashodi po osnovu	125.118,00	83.060,00	343.674,00

	deponovanja i ulaganja (investiranja) sredstava tehničkih rezervi			
252	III. DOBIT - BRUTO POSLOVNI REZULTAT (201- 219)	7.778.119,00	7.248.453,00	6.798.030,00
254	B.TROŠKOVI SPROVODJENJA OSIGURANJA (255+260+265- 266)	7.879.982,00	7.950.744,00	7.231.889,00
255	1. Troškovi pribave (256+257- 258+259)	5.421.304,00	5.442.031,00	5.172.936,00
256	1.1. Provizije	487.614,00	461.037,00	351.645,00
257	1.2. Ostali troškovi pribave	4.819.075,00	5.152.095,00	4.821.291,00
258	1.3. Promena razgraničenih troškova pribave -Povećanje	-	171.101,00	
259	1.4. Promena razgraničenih troškova pribave -smanjenje	114.615,00	-	
260	2. Troškovi uprave (261+262+263+264)	2.529.853,00	2.655.861,00	2.285.078,00
261	2.1. Amortizacija	531.349,00	574.011,00	494.728,00
262	2.2. troškovi materijala, energije, usluga i nematerijalni troškovi	523.521,00	569.184,00	513.077,00
263	2.3. troškovi zarada, naknada zarada i ostali lični troškovi	1.402.973,00	1.444.684,00	1.198.757,00
264	2.4. Ostali troškovi uprave	72.010,00	67.982,00	78.516,00
265	3. Ostali troškovi sprovođenja osiguranja	151.753,00	144.824,00	139.003,00
266	4. Provizije od reosiguranja i retrocesija	222.928,00	291.972,00	365.128,00
268	II. POSLOVNI GUBITAK - NETO POSLOVNI REZULTAT (254-252+253)	101.863,00	702.291,00	433.859,00
269	III. FINANSIJSKI PRIHODI, OSIM FINANSIJSKIH PRIHODA PO OSNOVU SREDSTAVA tehničkih REZERVI	278.372,00	704.370,00	304.412,00
270	IV. FINANSIJSKI RASHODI, OSIM FINANSIJSKIH RASHODA PO OSNOVU SREDSTAVA tehničkih REZERVI	134.280,00	210.826,00	148.681,00
271	V. PRIHODI OD USKLADJIVANJA VREDNOSTI IMOVINE I OSTALI PRIHODI	3.182.467,00	2.286.675,00	2.438.597,00
272	VI. RASHODI PO OSNOVU OBEZVREDJENJA IMOVINE I	3.031.879,00	3.212.255,00	1.806.141,00

	OSTALI RASHODI			
273	VII. DOBITAK IZ REDOVNOG POSLOVANJA PRE OPOREZIVANJA (267+269+271 -268-270-272)	192.817,00	-	354.328,00
274	VIII. GUBITAK IZ REDOVNOG POSLOVANJA PRE OPOREZIVANJA (268+270+272-267-269-271)	-	1.134.327,00	
276	X. NETO GUBITAK POSLOVANJA KOJE SE OBUSTAVLJA	93.257,00	67.203,00	9.731,00
277	V. DOBITAK PRE OPOREZIVANJA (273+275- 274-276)	99.560,00	-	344.597,00
278	G. GUBITAK PRE OPOREZIVANJA (274+276- 273-275)	-	1.201.530,00	
280	1.Porez na dobitak	85.453,00	18.478,00	64.724,00
281	2. Dobitak po osnovu kreiranja odloženih poreskih sredstava i smanjenja odloženih poreskih obaveza	1.869,00	-	
282	3. Gubitak po osnovu smanjenja odloženih poreskih sredstava iz prethodnih godina i kreiranja odloženih poreskih obaveza	-	191.790,00	11.067,00
283	DJ. NETO DOBITAK (277-278- 280+281-282)	15.976,00	-	268.806,00
284	E. NETO GUBITAK (278- 277+280-281+282)	-	1.411.798,00	

Na osnovu prikazanog bilansa uspeha kompanije Dunav osiguranje, uočavamo da se vrednost poslovnih prihoda uvećava iz godine u godinu (2011, 2012, 2013), takođe rast poslovnih rashoda proporcionalno raste s prihodima. Dakle, vrednosti poslovnih prihoda tokom analiziranih godina su najveće u analiziranoj 2013.godini ,kada je poslovni prihod iznosio 16.943.969.000 dinara , dok je vrednost poslovnih prihoda bila najmanja u analiziranoj 2011.godini vrednosti od 14.429.881.000 dinara.

Najveće učešće u ukupnim poslovnim prihodima zauzimaju prihodi od premija osiguranja i saosiguranja čija je vrednost bila najviša upravo u 2013.godini.

Kada je reč o poslovnim rashodima osiguravajuće kuće Dunav osiguranje, zapažamo da su oni najviši u 2013.godini, a najmanja vrednost njih bila je u 2011.godini. Poslovni rashod u 2013.godini je bio 9.165.850.000 dinara, u 2012.godini 9.014.544.000dinara, a u 2011.godini nešto niži i iznosio je 7.631.851.000 dinara. Sve ovo upućuje na to da je bruto poslovni rezultat, odnosno dobit, bio najveći u 2013 vrednosti 7.778.119.000, 2012.godine 7.248.453.000 dinara, a 2011.godine 6.798.030.000 dinara.

Takođe treba izanalizirati troškove sprovođenja osiguranja kako bi se mogla utvrditi vrednost poslovnog dobitka ili gubitka, u zavisnosti od visine troškova sprovođenja osiguranja. TSO su najviši u analiziranoj 2012.godini vrednosti 7.950.744.000, što je veća vrednost od bruto poslovnog rezultata u istoj godini, I to navodi na zaključak da je ostvaren poslovni gubitak u iznosu od 702.291.000 dinara. I u druge dve analizirane godine je ostvaren neto gubitak zbog visokih vrednosti TSO, pa su vrednosti u preostale dve analizirane godine sledeće: u 2013.godini vrednost poslovnog gubitka je 101.863.000 dinara, čak nekoliko puta manji nego 2012.godine, a u 2011.godini vrednost poslovnog gubitka je 433.859.000 dinara, što je za 39% manje u odnosu na baznu 2012.godinu.

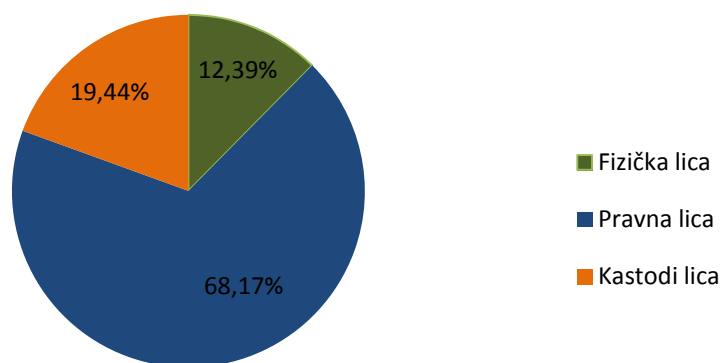
2. Struktura akcionarskog kapitala

U vlasničkoj strukturi Kompanije Dunav osiguranje a.d.o najveći akcionari drže ukupno 39,5 % akcionarskog kapitala.

Na dan 31.12.2013. godine, ova osiguravajuća kompanija poseduje ukupan akcijski kapital u iznosu od 313.607 hilj RSD. Akcionarski kapital poseduje 3.572 akcionara, od kojih je 186 pravnih lica, 3.372 fizičkih lica i 14 kastodi lica

Najveće učešće među deset pravnih lica koje poseduju akcije ima Komercijalna banka a.d Beograd sa 10,1% učešća u akcionarskom kapitalu. (Dunav osiguranje a.d.o, Izveštaj o poslovanju, 2013)

Dijagram br.2 **STRUKTURA AKCIONARSKOG KAPITALA**

3. Dugoročni finansijski plasmani za tri godine

Tabela br.5

Iznosi u hilj RSD

Dugoročni finansijski plasmani	Stanje na dan 31.12.2011	Stanje na dan 31.12.2012	Stanje na dan 31.12.2013
Učešće u kapitalu drugih pravnih lica	355.605	304.019	323.483
Komercijalna banka a.d Beograd	291.346	239.760	258.270
Robno transportni centar a.d „Šabac“	53.856	53.858	53.858
Hk slobodna zona „Beograd“	8.381	8.381	8.381
Ostala pravna lica	2.022	2.020	2.974
Učešće u kapitalu kontrolisanih društava	2.632.011	2.632.011	2.632.011
Ostali dugoročni plasmani	178.049	458.807	1.359.922

Analiza autora prema podacima (Dunav osiguranje a.d.o, Izveštaj o poslovanju)

U tabeli br.5 je prikazano učešće Komercijalne banke a.d Beograd u kapitalu Kompanije Dunav osiguranje a.d.o, sa dugoročnim finansijskim plasmanima, pored učešća kontrolisanih društava i drugih pravnih lica. Od deset kimitenata koji imaju najveće učešće, Komercijalna banka a.d Beograd je na prvom mestu.

Na kraju 2011.godine, dugoročni finansijski plasmani iznose 3.165.665 hilj. RSD. U toj godini dolazi do smanjenja u okviru pozicije učešća u kapitalu ostalih dugoročnih plasmana u odnosu na Komercijalnu banku a.d Beograd.

U 2012.godini dolazi do smanjenja učešća u kapitalu Komercijalne banke a.d Beograd zbog pada vrednosti akcija za 17,7% (51.586 hilj RSD), u odnosu na 2011.godinu

Na dan 31.12.2013.godine dugoročni finansijski plasmani iznose 4.315.416 hilj. RSD, i tako povećavaju iznos učešća u ukupnoj imovini sa 11,4%, koliko je iznosilo na kraju 2012.godine, na 14,8%. (Dunav osiguranje a.d.o, Izveštaj o poslovanju, 2013)

Tabela br 6: Iznosi premija osiguranih kredita*Iznosi u hiljadama RSD*

	Premija iz osiguranja kredita	Ukupna bruto premija	Procentualno učešće premije u odnosu na ukupnu premiju
2011	5.663	15.435.121	0,03
2012	7.937	17.873.280	0,04
2013	11.835	17.528.367	0,06

Analiza autora prema podacima Kompanije Dunav osiguranje a.d.o

U tabeli br.6 su izdvojeni i prikazani podaci o iznosima premija osiguranih kredita za 2011, 2012 i 2013 godinu u odnosu na ukupnu strukturu bruto premije za svaku godinu. Vidi se da se visina premije iz osiguranja kredita iz godine u godinu povećava, kao i da je iznos premije u 2013.godini pa i duplo veći u odnosu na pre dve godine.

Dijagram br.3 Struktura dugoročnih finansijskih plasmana

Deo V

Zaključak

U uslovima tranzicione privrede, kao što je naša, efekti krize se osećaju kroz bankarski sektor, koja se manifestuje kroz potencijalni pad likvidnosti i stabilnosti privrede, zbog nenaplativih kredita, gde osiguranje može pomoći poslovanju na duži rok.

U ovom master radu namera je bila da se prikaže uloga upravljanja kreditnim rizikom, kao i uloga osiguranja kredita, kao instrumenta obezbeđenja kreditnog plasmana. Značaj osiguranja je i u tome što podiže stepen sigurnosti zajmotražioca kao i banke. Kroz rad se dokazuje glavna hipoteza, kao i posebne.

Za uspešno poslovanje banke potrebno je obezbediti dva principa: sigurnost poslovanja i ostvarenje profita. Međutim, rizici u poslovanju su karakteristika svakodnevnog i svakog bankarskog posla. Zato se moraju preuzimati preventivne mere za sprečavanje ili smanjivanje njihovog nastupanja. Obzirom da kreditni plasmani zauzimaju najveći obim bankarskog posla, potrebno je zaštititi se od rizika koji krediti nose sa sobom u slučaju da kredit ne bude vraćen u roku dospeća, zajedno sa pripadajućim kamatama.

Zbog raznolikosti tržišnih uslova, postoje različiti sistemi za upravljanje rizikom, pa iz toga proizilazi da svaka banka mora da ima poseban sektor za upravljanje kreditnim rizikom, te je jedna od posebnih hipoteza dokazana.

Posebna hipoteza da je analiza kreditnog rizika neophodna za sprovođenje kreditnih aktivnosti je kroz rad dokazana. Dobro poznavanje načina obezbeđenja kredita, omogućava banci da se minimalno izloži kreditnim rizicima i spreči ili smanji gubitke, jer od sposobnosti banke da se nosi sa tim rizikom zavisi i profit banke.

U drugom delu rada, u kom smo govorili o upravljanju kreditnim rizikom, prikazali smo i strukturu datih kredita, i dokazali jednu od posebnih hipoteza a to je: da je kreditiranje privrede i građana osnovna aktivnost većine banaka.

Strah od gubitka proističe iz velikog broja rizika koji čine našu svakodnevnicu, pa je tako i u finansijskom poslovanju- želimo sigurnost i obezbeđenje na svakom polju. Prednost osiguranja kredita je, pored zaštite od finansijskog gubitka, jeftinija i brža realizacija, i tako ujedno deluje i psihološki na osiguranika odnosno zajmodavca, i stabilnost poslovanja banke. Time je dokazana još jedna posebna hipoteza.

Stalnim rastom obima poslovanja i širenjem poslovnih veza između finansijskih subjekata, dolazi do sve veće potrebe i značaja sredstava obezbeđenja kreditnih plasmana, a kao jedno od efikasnih izdvojilo se osiguranje. Stabilnost poslovanja se preko sredstava obezbeđenja odnosno osiguranja, realizuje zakonskim procedurama koji su garancija daljem uspešnom i adekvatnom poslovanju na duži rok.

Istraživanja u ovom radu putem teorijskih izvora i putem prakse nedvosmisleno potvrđuju glavnu postavljenu hipotezu rada: da osiguranje kredita svojom ulogom sredstva kreditnog obezbeđenja prevazilazi problem sa naplatom, a tako i sa likvidnošću i stabilnošću banke.

Činjenica je da je svest pojedinaca prema osiguranju kao obliku zaštite još uvek niska, i to se reflektuje na to da premije osiguranja u Srbiji imaju veoma mali udeo u bruto domaćem proizvodu. Osiguranje se često doživljava kao nepotreban trošak, pa ne postoji dovoljna svest o njegovom pravom i ekonomskom značaju. Bez obzira na to, Srbija ima sve preduslove da postane zemlja u kojoj će ova vrsta osiguranja biti sve zastupljenija, a tako i ekonomski unaprediti našu zemlju.

Prilozi

Prilog br.1

На основу чл. 14. и 15. Закона о хипотеци («Сл.гласник РС» бр. 115 од 27.12.2005.), а ради уписа хипотеке код надлежног регистра као «извршне вансудске хипотеке» даје се следећа

ЗАЛОЖНА ИЗЈАВА

I

којом ја _____ (име и презиме физичког лица, предузетника или назив правног лица), из _____, улица _____ бр. _____, ЈМБГ: _____, л.к. број: _____, издата од _____ (или матични број и ПИБ за правна лица) као Заложни дужник безусловно и неопозиво дозвољавам да се на основу ове изјаве, а за обезбеђење потраживања Компаније „Дунав осигурање“ а.д.о. Београд по основу _____ изврши упис заложног права-извршна вансудска хипотека првог реда у смислу чл.15 Закона о хипотеци у корист Компаније „Дунав осигурање“ а.д.о. Београд, Македонска 4, као Повериоца, на непокретности у мом власништву и то:

на пример:

(стана, куће, пословног простора бр. _____, у приземљу/спрату, у стамбеном објекту, у улици _____ број _____, у _____, површине _____ m², на катастарској парцели _____ КО _____, уписаног у ЗКУЛ _____ под ред.бр. _____, Лист непокретности број: _____,

укључујући све саставне делове наведене непокретности и сва побољшања и повећања вредности непокретности до којих дође после заснивања хипотеке.

Ради обезбеђења новчаног потраживања и то:

Потраживање Повериоца Компаније „Дунав осигурање“ а.д.о. Београд, Македонска бр. 4. матични број: 0746898, ПИБ: 100001958 по основу потраживања (на основу употребе Euro Shell картица број _____ од _____ године,) на основу којег Компанија „Дунав осигурање“ а.д.о. Београд према дужнику има потраживање са следећим карактеристикама:

- а) **Укупан износ потраживања:** _____ динара
- в) **Рок плаћања:**
- с) **Начин отплате:**
- д) **Камата:**
- е) **Трошкови:**

1. **НЕОПОЗИВО И БЕЗУСЛОВНО ОВЛАШЋУЈЕМ** Повериоца да, ако потраживање обезбеђено овом хипотеком не буде плаћено о доспелости, исто наплати из цене добијене продајом непокретности у складу са вансудским поступком продаје утврђеним Законом о хипотеци, без подношења тужбе суду.
2. **НЕОПОЗИВО ИЗЈАВЉУЈЕМ** да ће предметна непокретност бити принудно испражњена од свих лица и ствари и предата купцу у posed, у року од 15 дана од дана закључења уговора о продаји исте.
3. **ПОТВРЂУЈЕМ ДА САМ УПОЗОРЕН** о свим последицама неизмирења потраживања о доспелости, да свесна тих последица пристајем на могућност извршења ове Заложне изјаве продајом непокретности описане у овој Изјави, у складу са одредбама Закона о хипотеци о вансудском поступку намирења, без права на вођење парнице, као и да ће моја непокретност принудним путем бити испражњена од свих лица и ствари и предата купцу у posed у року од 15 дана од дана закључења уговора о продаји, уколико је не предам добровољно.
4. **ПОТВРЂУЈЕМ ДА** ћу у потпуности сарађивати са Повериоцем током целог поступка продаје, а нарочито да ћу омогућити Повериоцу приступ хипотекованој непокретности (улазак у стан, кућу и сл.), без обзира ко се у њој налази.
5. **ИЗЈАВЉУЈЕМ** да ћу чувати и одржавати хипотековану непокретност, као добар домаћин и уздржавати се од радњи којима би се умањила њена вредност. **Сагласан сам** да, уколико се вредност хипотековане непокретности смањи или прети опасност од смањења њене вредности, а околности не трпе одлагање, Поверилац може предузети потребне мере и пре него што за то добије дозволу од суда.
6. **ОБАВЕЗУЈЕМ СЕ** да предмет хипотеке осигурам од пожара и неких других опасности (удар грома, експлозија, олуја, град, пад летелице, удар сопственог моторног возила у осигурани грађевински објект, манифестација и демонстрација) као и од допунског ризика излива воде из инсталација, полису осигурања винкулирам у корист Повериоца и доказ о уплати премије осигурања у складу са полисом доставим Повериоцу. Такође се обавезујем да премију осигурања плаћам редовно, за све време важења овог Уговора и о томе Повериоцу уредно достављам доказ.
7. **ОБАВЕЗУЈЕМ СЕ** да, до коначног измирења потраживања описаних у овој изјави, а док право хипотеке установљено на основу ове изјаве траје, нећу располагати описаном непокретности у смислу умањења њене вредности на било који начин и нећу предузимати друге радње којима би се мењао њен статус.
8. **ИЗЈАВЉУЈЕМ** да на предметној непокретној имовини друга лица не полажу било које својинско или друго право које искључује, умањује или ограничава право својине и гарантујем да на истој имовини нема закључених било каквих других уговора својинског, државинског или другог права, да на истој имовини не постоји привремена мера забране отуђења или оптерећења односно било који други разлог

својинског ограничења у располагању имовином као и да иста није у судском спору по ма ком основу.

9. ИЗЈАВЉУЈЕМ да сам сагласан да се подаци Повериоца о потраживању које се обезбеђује овом изјавом имају сматрати меродавним и веродостојним.

10. ОБАВЕЗУЈЕМ СЕ да ћу на основу ове заложне изјаве извршити упис хипотеке у корист Повериоца код надлежног регистра непокретности као « извршне вансудске хипотеке » у корист Повериоца, а да уколико то не учиним из било којег разлога Поверилац је овлашћен да, искључиво на основу ове моје изјаве и без мојег присуства изврши упис исте (clausula inatabulandi).

III

Изјављујем да хипотекована непокретност није издата у закуп, односно да не постоји треће лице које има непосредну државину и које би се заснивањем хипотеке довело у неповољну ситуацију.

Ова изјава је неопозива до измирења свих обавеза по основу _____
наведених у овој изјави.

Ова изјава има својство Извршне исправе јер је састављена у складу са чл. 15. Закона о хипотеци и истом се заснива, и уписује у надлежни регистар непокретности, извршна вансудска хипотека која се има спровести у складу са одредбама наведеног Закона.

НАПОМЕНА: Изјава се оверава у суду.

У _____, дана _____ године

(име и презиме физ. лица или
овлашћеног лица правног лица)

Prilog br.2

KOMPANIJA DUNAV OSIGURANJE а.д.о.

GLAVNA FILIJALA

Организациони део Служба за осигурање корпоративних клијената

Полиса :

Предмет осигурања:

Сума осигурања:

Почетак осигурања:

ВИНКУЛАЦИЈА

1. Назив / име осигураника _____, Матични број _____
Адреса осигураника _____ Место / седиште БЕОГРАД, општина _____
2. Предмет ове винкулације су права осигураника по полиси бр. 01 _____ на предмету осигурања _____ чија је сума осигурања _____ динара.
3. Право осигураника на накнаду штете, настале на предмету осигурања наведеном у тачки 2. ове винкулације, у случају настанка сваке штете преноси се (винкулира) у корист кредитора. _____
(пун назив и адреса)
а највише до износа преосталог дела неотплаћеног кредита, односно до уговорене суме осигурања за наведени предмет осигурања.
4. У случају престанка Уговора о осигурању – полисе по било ком основу престаје да важи и ова винкулација. Осигуравач ће о престанку осигурања писмено обавестити банку, односно лице у чију корист је винкулација издата.
5. Уколико је полиса осигурања издата са вишегодишњим роком трајања, а премија обрачуната на годишњем нивоу, винкулација важи само за период за који је обрачуната и плаћена премија.
6. Ова винкулација чини саставни део полисе осигурања и издата је на захтев осигураника.

ОСИГУРАНИК

_____ М.П

У БЕОГРАДУ

Дана, _____, године

ОСИГУРАВАЧ

М.П _____

UGOVOR

O OSIGURANJU POTRAŽIVANJA PO OSNOVU POTROŠAČKIH KREDITA

Zaključen dana _____.godine u Beogradu između:

Kompanije „Dunav osiguranje“ a.d.o. Beograd, (u daljem tekstu: Osiguravač)

i

(u daljem tekstu: Osiguranik)

Predmet ugovora

Član 1.

Predmet ovog ugovora je osiguranje potraživanja Osiguranika nastala po osnovu odobrenih potrošačkih kredita korisnicima kredita.

Korisnik kredita može biti samo zaposleni sa čijom sindikalnom organizacijom je Osiguranik zaključio Ugovor o prodaji robe na odloženo plaćanje.

Kredit se odobravaju sa rokom vraćanja do dvanaest meseci, a maksimalna visina kredita je uslovljena kreditnom sposobnošću korisnika kredita, tako da visina mesečnog anuiteta ne može biti veća od 1/3 zarade za mesec koji prethodi mesecu u kome se odobrava kredit.

Maksimalna visina odobrenog kredita može biti do 100.000,00 dinara

Predmet osiguranja su samo ona potraživanja koja Osiguranik prijavi u osiguranje na način i u rokovima kako je utvrđeno ovim ugovorom.

Osigurana suma

Član 2.

Osiguranu sumu čini iznos odobrenog kredita.

Osigurana suma po svakom pojedinačnom kreditu je do 100.000,00 dinara.

Premija osiguranja

Član 3.

Premija osiguranja obračunava se primenom ugovorene premijske stope na ukupni iznos osigurane sume, odnosno osigurane vrednosti koju čini iznos prijavljenih kredita.

Osiguranik plaća premiju osiguranja odjednom unapred po stopi od _____ .

Osiguravač će obračun premije vršiti po prijemu prijave u osiguranje koju Osigurank dostavlja Osiguravaču do 5-og u mesecu za sve Ugovore o kreditu zaključene u prethodnom mesecu.

Prijava Osiguranika iz prethodnog stava ovog člana mora da sadrži sledeće podatke:

1. Ukupan broj odobrenih kredita,
2. Ukupan iznos odobrenih kredita,
3. Ukupan iznos osigurane sume (osigurane vrednosti),

Premija se plaća u roku od 8 dana od od dana izdavanja fakture.

Osigurani rizik

Član 4.

Osiguranjem je pokrivena šteta koja nastane za Osiguranika usled nemogućnosti da Osiguranik naplati potraživanje iz člana 1. ovog ugovora.

Smatra se da je nastupio osigurani rizik u smislu prethodnog stava ukoliko su ispunjeni sledeći uslovi:

- 1) da korisnik kredita nije izmirio obaveze po odobrenom kreditu do dana kada je istekao rok za izmirenje 3 uzastopne obeveze po odobrenom kreditu;
- 2) da je Osiguranik poslao opomene preporučenim pismom korisniku kredita najkasnije u roku od 30 dana od isteka roka vraćanja kredita i odredio mu naknadni rok za vraćanje kredita;
- 3) da korisnik kredita nije izmirio obaveze po odobrenom kreditu ni u naknadno određenom roku iz prethodne tačke.

Obaveze Osiguranika

Član 5.

Osiguranik se obavezuje da će pre odobravanja kredita, dostaviti Osiguravaču zahtev za odobrenje za zaključenja Ugovora o prodaji robe na odloženo plaćanje sa sindikalnim organizacijama radi dobijanja saglasnosti za pružanje osiguravajućeg pokrića kao i da će Osiguravaču dostaviti sve postojeće, već zaključene, ugovore radi selektivnog pristupa pri odobravanju osiguranja zaposlenim za ona privredna društva koja su u blokadi kao i za ona koja imaju loš bonitet.

Osiguranik se obavezuje da će odobravati kredite isključivo u skladu sa članom 1.stav 2.ovog ugovora.

Osiguranik je obavezan, da prilikom odobravanja kredita, od korisnika kredita zahteva sledeće:

1. administrativnu zabranu koja ne može biti starija od 7 dana;
2. izjavu – saglasnost korisnika kredita da se na njegova postojeća redovna mesečna primanja stavi administrativna zabrana po propisanom postupku oko odustave kredita u korist Osiguranika;
3. izjavu – saglasnost korisnika kredita da će se u slučaju prestanka radnog odnosa kod poslodavca, po bilo kom osnovu, od njegovih postojećih primanja, a koja ne čine zaradu (otpremnina, sve vrste naknada itd.), izvršiti namirenje obaveza u

celosti po overenoj administrativnoj zabrani, do raspoloživog novčanog iznosa zaposlenog;

4. izjavu – saglasnost korisnika kredita da će, ukoliko to iz bilo kog razloga ne učini njegov poslodavac, sam uplaćivati ugovorene mesečne rate kredita na račun Osiguranika;
5. fotokopiju lične karte;
6. blanko menicu potpisanu od strane korisnika kredita.

Član 6.

Osiguranik se obavezuje da overene administrativne zabrane iz prethodnog člana ovog ugovora uredno dostavlja poslodavcu preporučenim pismom sa povratnicom na realizaciju, i to do 5-og u mesecu za prethodni mesec.

Prijava u osiguranje

Član 7.

Osiguranik se obavezuje da do 5-og u mesecu za prethodni mesec dostavi Osiguravaču spisak korisnika odobrenih kredita po svakom prethodno zaključenom ugovoru iz Člana 1. Stav 2. ovog ugovora na koji je Osiguravač dao saglasnost.

Spisak (overen i potpisan od strane Osiguranika), sadrži sledeće podatke:

- 1) broj spiska i datum;
- 2) redni broj kredita na spisku;
- 3) broj kreditne partije;
- 4) lične podatke korisnika kredita (ime i prezime, MB i broj LK)
- 5) iznos odobrenog kredita po svakom korisniku kredita;
- 6) rok otplate kredita;
- 7) serijski broj sredstva za obezbeđenje naplate (menica)

Obaveza Osiguravača

Član 8.

Osiguravač se obavezuje da Osiguraniku isplati naknadu iz osiguranja do visine ugovorene osigurane sume po svakom osiguranom slučaju-kreditu kada nastupi osigurani rizik iz člana 4. ovog ugovora.

Obaveza Osiguravača iz prethodnog stava dospeva u roku od 14 dana od dana prijema Zahteva za naknadu štete, kompletnom dokumentacijom u smislu odredbi ovog ugovora.

Isključenje obaveze Osiguravača

Član 9.

Osiguravač se u potpunosti oslobađa obaveze da isplati naknadu iz osiguranja Osiguraniku u slučaju:

- 1) ako je kredit odobren suprotno važećim propisima - Odluci o odobravanju potrošačkih kredita i drugim aktima Osiguranika;
- 2) ako je odobrio kredit korisniku koji je dostavio administrativnu zabranu stariju od 7 dana;
- 3) ako je kredit odobren na osnovu nepotpunih, neproverenih ili netačnih podataka o korisniku kredita;
- 4) ako vraćanje kredita nije obezbeđeno blanko menicom potpisanom od strane korisnika kredita,
- 5) ako Osiguranik podnese zahtev za naknadu iz osiguranja po isteku roka od 90 dana od dana sticanja prava na podnošenje zahteva.

Osiguravač nije u obavezi da isplati naknadu iz osiguranja za iznos koji prelazi maksimalnu obavezu osiguravača, a koji iznosi 100.000,00 dinara.

Prenos prava na Osiguravača

po isplati naknade iz osiguranja

Član 10.

U cilju obezbeđenja regresnog prava Osiguravača, u slučaju nastanka osiguranog rizika, Osiguranik je dužan da Osiguravaču nakon isplate naknade iz osiguranja dostavi urednu Cesiju o prenosu prava na Osiguravača prema korisniku kredita, do srazmerne visine isplaćene naknade, overenu u skladu sa zakonom.

Završne odredbe

Član 11.

Ovaj ugovor je zaključen na osnovu Opštih uslova za osiguranje potraživanja i drugih imovinskih interesa od domaćih pravnih i fizičkih lica i Posebnih uslova za osiguranje potrošačkih kredita

Ovaj ugovor je zaključen na neodređeno vreme i stupa na snagu danom potpisivanja.

Ugovorne strane imaju pravo da jednostrano raskinu ovaj ugovor i to pisanim putem dostavljen preporučenom poštom, sa otkaznim rokom od 30 dana.

Član 12.

Ugovorne strane se obavezuju da sve sporove nastale u vezi sa ovim ugovorom reše mirnim putem, a ukoliko ne uspeju, ugovaraju nadležnost Privrednog suda u Beogradu.

Član 13.

Ovaj ugovor je zaključen u 4 (četiri) istovetna primerka, po dva za svaku ugovornu stranu.

OSIGURAVAČ

OSIGURANIK

Literatura

- Barjaktarović, L. (2009). *Upravljanje rizikom*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Barjaktarović, L. (2011). *Upravljanje rizikom*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Emmet J. Vaughan, T. M. (1995). *Osnovi osiguranja - Upravljanje rizicima*. Zagreb: MATE (John Wiley&Sons, Inc.),.
- Hadžić, M. (2012). *Bankarstvo*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Jeremić, L. (2012). *Ekonomika osiguranja*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Jobber, D., & Fahy, J. (2006). *Osnovi marketinga*. Beograd: Data status.
- Knežević, G. (2012). *Analiza finansijskih izveštaja*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Kočović, J. (2006). *Aktuarske osnove formiranja tarifa u osiguranju lica*. Beograd: Centar za izdavačku delatnost - Ekonomski fakultet - Univerzitet u Beogradu.
- Kočović, J., & Šulejić, P. (2002). *Osiguranje*. Beograd: Centar za izdavačku delatnost - Ekonomski fakultet - Univerzitet u Beogradu.
- Labudović Stanković, J. (2012). Osiguranje kredita – značaj, osobenost, odnos prema srodnim pravnim institutima s naglaskom na EU. *Evropska revija za pravo osiguranja* 3/2012, 78-85.
- Lamb, C., Hair, J., & McDaniel, C. (2013). *Marketing MKTG*. Beograd: Data Status.
- Miljević, p. M. (2007). *Metodologija naučnog rada*. Pale: Univerzitet u istočnom Sarajevu.
- Mrkšić, D., & Žarković, N. (2008). *Upravljanje organizacijama za osiguranje i reosiguranje*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Nikolić, D. (2006). *Menadžment u marketingu*. Zagreb: Masmedija.
- Ostojić, S. (2007). *Osiguranje i upravljanje rizicima*. Beograd: Data Status.
- Pak, J. (2011). *Pravo osiguranja*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Pak, J., & Barjaktarović, L. (2012). *Osnovi osiguranja*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Petrović, Z. (2010). *Računovodstvo*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Renovica, R. (2010). *Tehnologija osiguranja*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Vasiljević, S., & Miljković, M. (2006). *Marketing*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Vujović, R. (2009). *Upravljanje rizicima i osiguranje*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Vujović, R., & Kapidžić, L. (2008). *Preventiva u osiguranju*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Walker, C. (1967). *The Economy of Marketing*. London.

Internet izvori:

- *Internet prezentacija Komercijalne banke - Objavljivanje podataka i informacija za 2013. godinu.* (2013). Preuzeto Jun 20, 2015 sa Internet prezentacija: http://www.kombank.com/pdf/izvestaj_opi_banke_31_12_2013.pdf
- *Internet prezentacija Komercijalne banke - Objavljivanje podataka i informacija za 2014. godinu.* (2014). Preuzeto sa Internet prezentacija Komercijalne banke: http://www.kombank.com/pdf/izvestaj_opi_banke_31_12_2014.pdf
- *Internet prezentacija NBS - Upravljanje rizicima u bankarskom poslovanju.* (n.d.). Preuzeto februar 16, 2015 sa Internet prezentacija Narodne banke Srbije: http://www.nbs.rs/internet/latinica/55/55_6

Pravni propisi:

- Odluka o upravljanju rizicima. (2007). *član 16.* Službeni glasnik RS br. 86/07.
- Zakon o bankama. (2015). *član 31.* Službeni glasnik RS br. 14/2015.
- Zakon o osiguranju 139/2014, *član 10*